ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

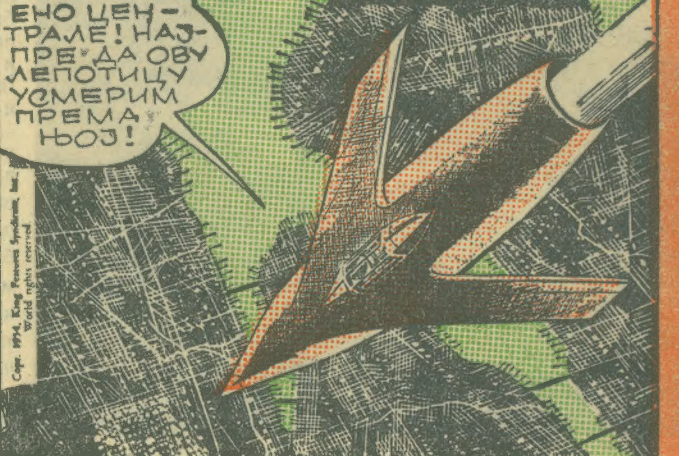
Година XXII — Број 441
Субота, 11 јун 1960 год.

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

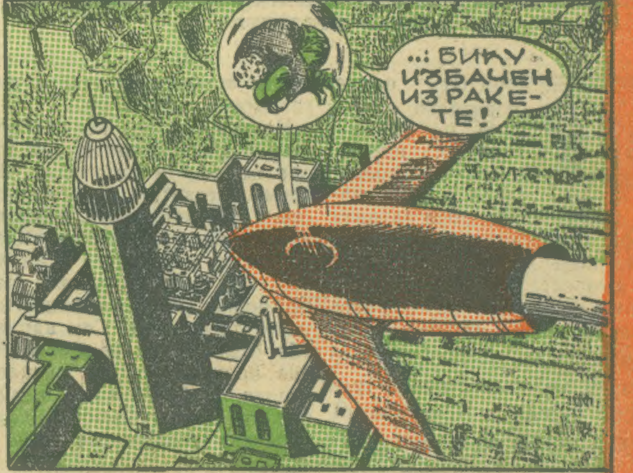

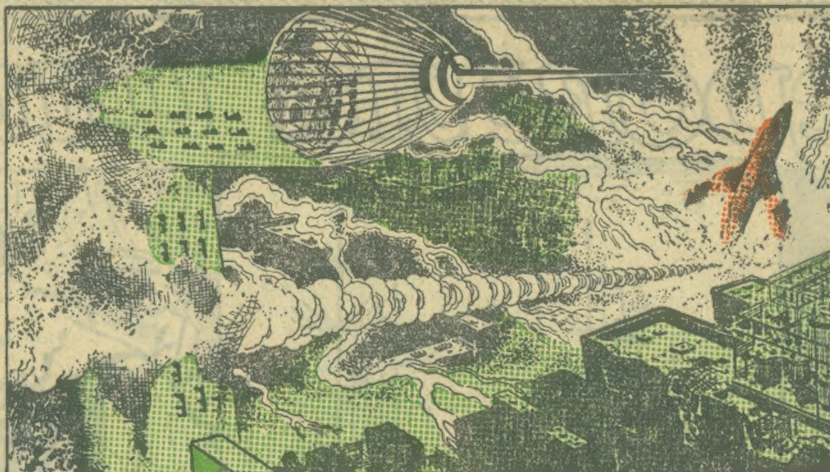

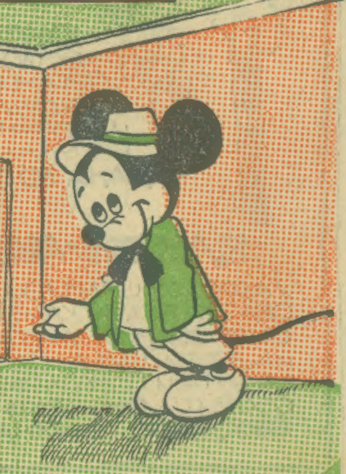

У ОВОМ БРОЈУ:

T. 16/60

»ДРВО ЖИВОТА«

БРАЗИЛИЈАНСКО „ДРВО ЖИВОТА" — КАРНАУБА ПАЛМА ОПИРЕ СЕ ВРЕМЕНСКИМ ПРОМЕНАМА И ДАЈЕ МНОГЕ КОРИСНЕ ПРОДУКТЕ

Карнауба палма (copernicia cerifera), или бразилијанска воштана палма, позната је и као „дрво живота". Природа је дала овој необичној палми својства која јој омогућују да се супротстави свим суровостима земље на којој расте познатој по најћудљивијој клими на свету: кише падају као из кабла и стварају разорне бујице, а одмах затим земља остаје изложена ужареном тропском сунцу и дуготрајним ветровима.

Не само да ова палма одолева ћудима природе, већ јој оне помажу и да успева. За време „сека", дуготрајних суша, на ветровима пометеним равницама могу се видети многи костури угинуле стоке. У тим периодима катастрофалних суша ништа не може да опстане. Сем карнаубе. Уместо да се смежура, она прекрива своје лиснате делове слојем оклопа, познатог као карнауба-восак који спречава испаравање влаге. Уколико је ваздух сувљи и топлији, утолико је и слој воска дебљи.

Многобројне користи

„Дрво живота" потпуно заслужује овај назив јер пружа многобројне користи преко целе године. Животиње се хране његовим новим лишћем и младим изданцима. Срж ове биљке је веома хранљива јер садржи готово 90% скроба. Из корена карнаубе добија се екстракт, сличан екстракту сапарине, биљке са Јамајке, који се, поред осталог, употребљава и у медицини. Биљни сок даје хранљив вински напитак и сирће.

Чак и плод карнаубе, сличан урми, који виси у гроздовима, служи као храна животињама, а када се потпуно осуши може да се самеље у брашно. Семе се користи уместо кафе. Веома тврдо и као импрегнирано стабло се може употребити као одлична грађа за мостове и разне подводне конструкције, а такође и за телефонске стубове. Бразилијанци, који карнауба палму употребљавају при изградњи кућа као грађевински материјал, такође је користе и као изврсно огревно дрво.

Мада је њен восак најскупоценији продукт, њено лишће и други лиснати делови обложени њиме имају многоструку употребу. Практично сваки предмет на домородачкој кући или у њој — чак и свеће — потичу од „дрвета живота".

Семе карнаубе засађено је широм целог света, али са мало среће. Палма се прими и расте, па ипак можда зато што нема све оне различите комбинације — температуре, земље, суше и јаких киша, она не излучује восак, свој најскупоценији продукт.

Сто милиона дрвета

У североисточном делу Бразилије карнауба расте у дивљем обиљу. Тражи жарко сунце и ваздух — и воли да расте усамљена. Тек после осам до десет година даје восак, веома скуп и тражен артикал. Када дрво потпуно израсте оно даје 20—25 листова за прву сечу, 10—15 за другу која се обавља 2 месеца доцније, одакле се скупи свега 140—170 грама воска годишње.

У Бразилији се одгаја преко 100 милиона дрвета сваке године. Лишће се отсеца ножем сличним коси, са дугом дршком од бамбусове трске, и уредно слаже на чистинама између дрвећа. После пет дана лишће се преноси у готово херметички затворене колибе где се млаћењем ослобађа слоја воска који се прикупља у џакове.

СКУПЉАЊЕ САСЕЧЕНОГ ЛИШЋА ОД КОГА ЋЕ СЕ НЕКОЛИКО ДАНА ДОЦНИЈЕ ДОБИТИ СКУПОЦЕНИ ВОСАК ЗА ПРЕМАЗИВАЊЕ НАМЕШТАЈА, АУТОМОБИЛА И ДРУГИХ СТВАРИ

Постоји шест врста карнауба воска, што зависи од самог лишћа, „примеира" је најбољи и најскупоценији ступањ воска углавном због своје дијамантске боје, изврсног квалитета и дуготрајности.

Восак ове чудновате палме одржава лепоту и живот кућном намештају и данашњим аутомобилима а великом броју Бразилијанаца обезбеђује угоднији живот.

ЗАШТО СВИЊА НИЈЕ ДОБИЛА СУРЛУ

Свиња је стајала задивљено пред слоном и упитала га радознало:

— Шта си јео кад си толико порастао?

Доброћудни слон јој одговори:

— Жао ми је што си тако мала, зато ћу ти донети чаробну храну од које ћеш нарасти као ја.

Из шуме јој донесе доста лишћа, али не рече којој врсти жбуна оно припада. Отада је сваког дана доносио свињи чаробну храну и она је стварно почела да расте. Радовала се и ликовала, верујући да ће убрзо постати велика и моћна као слон, већа и снажнија од других животиња. Толико се погордила и дигла нос да ни са једном животињом није хтела да разговара.

Једног дана кад је пошла у шуму да потражи за вечеру мало печурки, одједном се осети снажном и моћном као да је већ постала велика животиња, па стаде да удара ногама, да рокће и грокће као помамна. Подиже толику буку да сви шумски становници почеше да заобилазе опасно место око ње.

Кад је слон чуо да у шуми нека непозната звер прави чуда, он упита:

— Ко је то у густишу?

— Онај ко је у густој шуми, већи је од слона — одговори свиња уображено.

—Охо! Тога морам да видим, јер не знам животињу која је већа од мене.

Својим снажним ногама он закорачи и поваља густо жбуње — али угледа малу свињу сву умазану блатом!

— Ти ли си то уображенице једна! Ја ти помажем да порастеш, а ти тек што си се мало угојила већ се правиш важна. Да знаш — од данас ти више нећу доносити чаробно лишће. Остани каква и јеси!

Због овога свињска њушка, уши, очи и зуби иако личе на слоновске нису достигли њихову величину. Међутим, да рије, рокће и грокће као онда у густој шуми, свиња се никад није одвикла.

(Етиопска народна прича)

RIPLEY'S — Веровали или не!

ПРЕИСТОРИСКА ШУМА У САН НИКОЛА У ЕКВАДОРУ БИЉКА РАСТАВИЋ У ЧИТАВОМ СВЕТУ НЕ ИЗРАСТЕ ВИШЕ ОД 60 САНТИМЕТАРА - АЛИ У ОВОЈ ШУМИ ОНА ДОСТИЖЕ ВИСИНУ ОД 12 М ПРЕ ВИШЕ МИЛИОНА ГОДИНА ПОСТОЈАЛЕ СУ ЏИНОВСКЕ ШУМЕ РАСТАВИЋА

ДАЛЕКОВИДИ ПОЛИТИЧАР

ХАНС ЈАКШ ИЗ ЛАСБЕРГА (АУСТРИЈА) НОСИО ЈЕ КАПУТ УКРАШЕН ЗНАЧКАМА СВИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У АУСТРИЈИ ДА БИ СТЕКАО ЊИХОВУ ПОДРШКУ У СВОЈОЈ ОДЛУЦИ ДА БУДЕ ИЗАБРАН ЗА ПРЕТСЕДНИКА АУСТРИСКЕ РЕПУБЛИКЕ. ЈАКШ СЕ ОДЕВАО ТАКО СВАКОГ ДАНА 30 ГОДИНА ПРЕ НЕГО ШТО ЈЕ АУСТРИСКА ЦАРЕВИНА ПОСТАЛА РЕПУБЛИКА

ГОМИЛА КОСТИЈУ КАЖЊЕНА ЗБОГ ИЗДАЈЕ

КОСТИ СЕР РОБЕРТА ЛОГАНА ИСКОПАНЕ ТРИ ГОДИНЕ ПОСЛЕ ЊЕГОВЕ СМРТИ, БИЛЕ СУ ЗВАНИЧНО ОПТУЖЕНЕ ЗБОГ ЗАВЕРЕ ПРОТИВ КРАЉА ЏЕМСА VI, ПРОГЛАШЕНЕ КРИВИМ И ОСУЂЕНЕ ДА БУДУ ПРЕТВОРЕНЕ У ПРАХ (1609)

КАМЕН - АКРОБАТА

У АКРОСУ, У ШПАНИЈИ, НАЛАЗИ СЕ ОВАЈ ОГРОМНИ КАМЕН КОЈИ СЕ САМО ЈЕДНОМ ТАЧКОМ ОСЛАЊА НА ДРУГИ. МАДА ИЗГЛЕДА ДА БИ ГА И ПОВЕТАРАЦ МОГАО ОБОРИТИ, ОН ЛЕЖИ ТАКО ВЕЋ 1.000 ГОДИНА

НА НАДГРОБНОМ СПОМЕНИКУ УПРАВИТЕЉА ШКОЛЕ ЏОНА ПАЈКА ИЗ ДЕНКЕНА (ЕНГЛЕСКА) НАЛАЗИ СЕ ИСКЛЕСАНА ПАЛИЦА - ЗНАК ЊЕГОВОГ ПОЛОЖАЈА И СНОП БРЕЗОВОГ ПРУЋА КОЈИМ ЈЕ ОДРЖАВАО ДИСЦИПЛИНУ

ЛЕПТИР CALLITAERA MENANDER ИЗ СРЕДЊЕ АМЕРИКЕ ПОТПУНО ЈЕ ПРОВИДАН

АНТИБИОТИЦИ И ЛОВ НА КИТОВЕ

Месо кита квари се веома брзо и често се догађа да ловци не стигну да на време „прераде" убијену морску животињу. У последње време китоловци су прибегли нарочитом начину убијања китова. У „главу" харпуна ставља се „китовска" доза антибиотика — биомицин. Приликом харпунирања кита биомицин доспева у крв животиње и разнесе се по читавом телу пре него што кит угине. На тај начин дејство бактерија које изазивају труљење бива ослабљено и месо може дуже да се очува.

Ако се у воду и лед у којима се чува уловљена риба дода биомицин, она може да се одржи двоструко дуже. А то значи да бродови за риболов могу више да се уда-

ље од својих база и у случају потребе да стрпљиво чекају на ред за истовар.

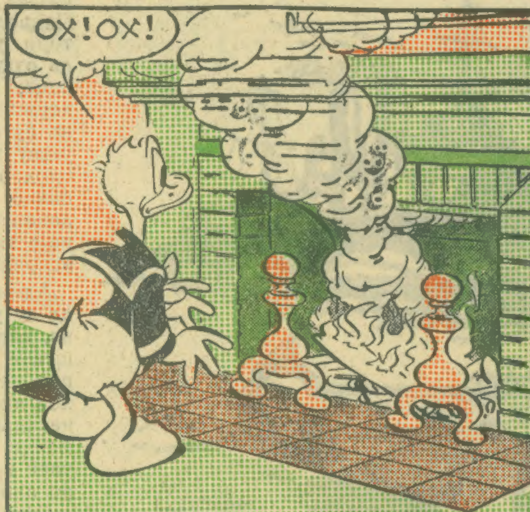
У фабрикама за прераду меса пробали су да животињама на неколико часова пре клања убризгају раствор антибиотика и утврдили да се њихово месо може одржати по неколико дана и то на обичној, собној температури.

Биомицин и други антибиотици могу неколико седмица да сачувају млеко од укисељавања, а воће и поврће од труљења.

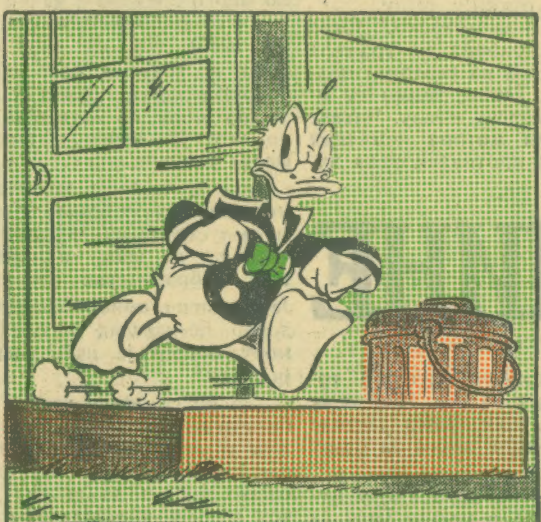
Нарочито добри резултати постижу се комбинацијом антибиотика и других средстава за конзервирање намирница као што су хлађење, усољавање, зрачење ултраљубичастим зрацима и излагање дејству ултразвучних таласа.

Сасвим је могућно да ће стручњаци у блиској будућности помоћу антибиотика и других средстава справљати „свеже конзерве", без стаклених боца и лимених кутија, и да ће дуго моћи да сачувају храњиву вредност и укус свежих намирница.

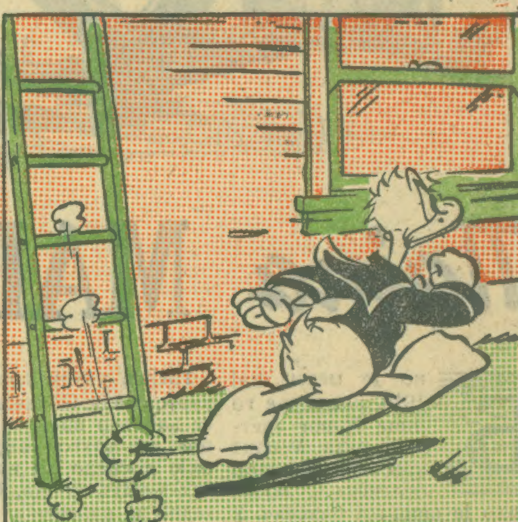

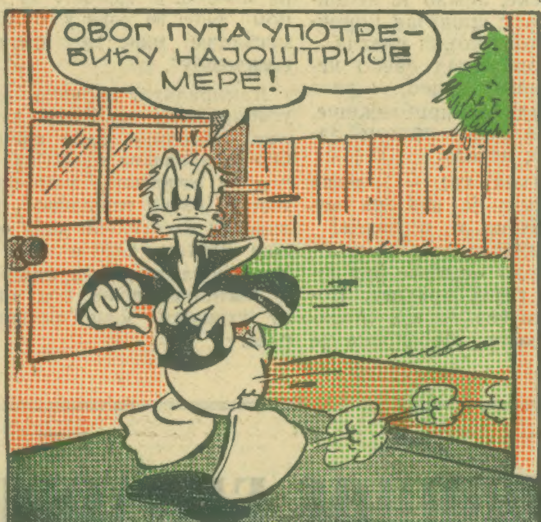

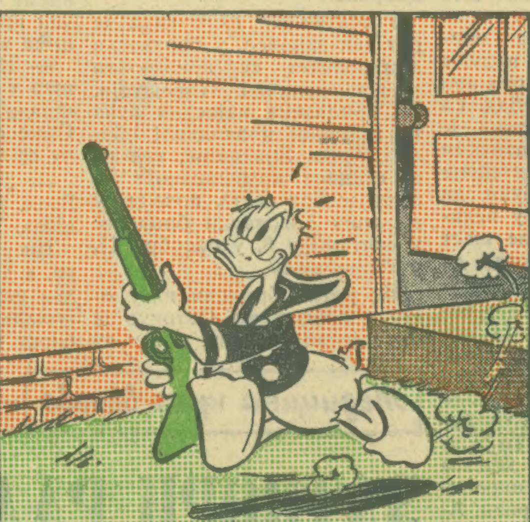

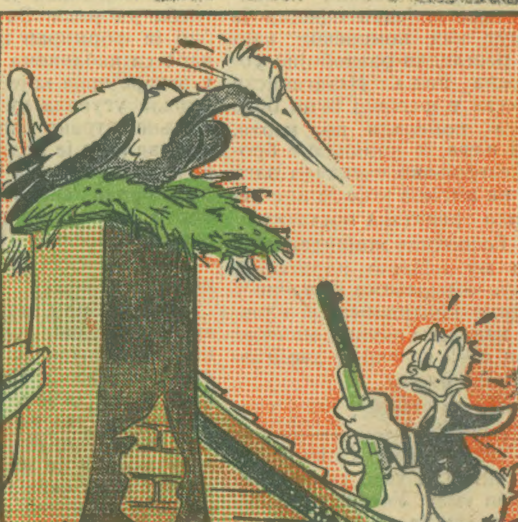

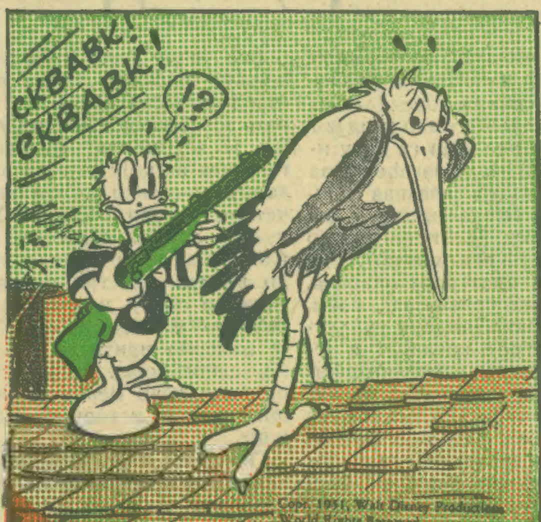

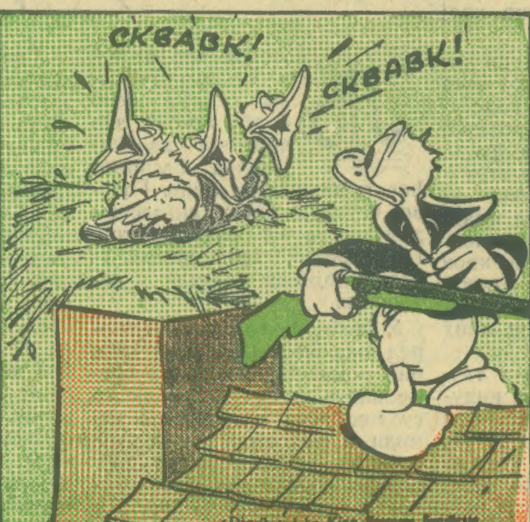

ДВОБОЈ

ХОБОТНИЦЕ И МОРСКОГ РАКА

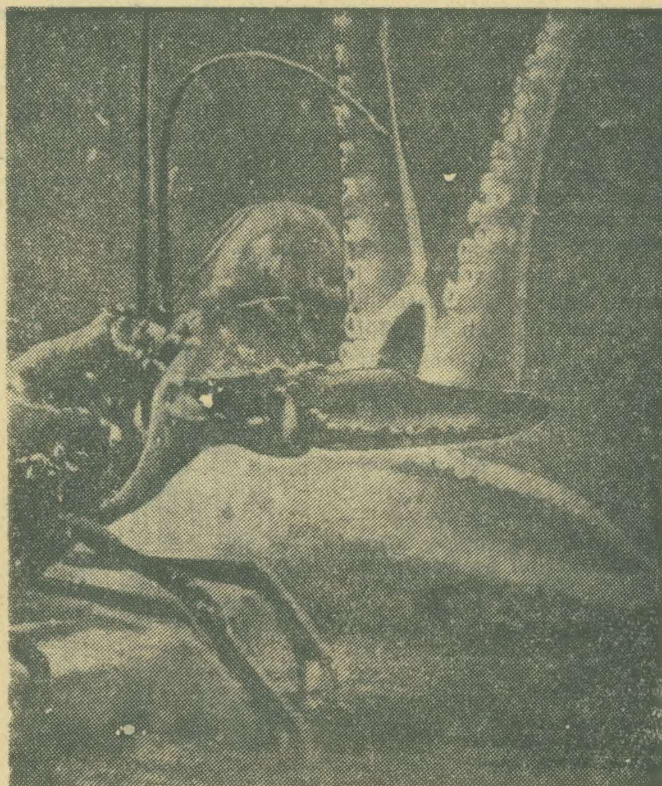
Од давнина, црне и мистериозне дубине мора нису престале да интересују човечанство. Постоје многобројне легенде у којима се појављују прави монструми. Али, захваљујући науци овај неиспитани свет нам је постао готово обичан, а легенде су се показале измишљотинама.

На овој слици снимљен је морски рак у двобоју са хоботницом.

Осам или десет прекомерно дугих пипака снабдевених наизменично пијавкама или бодљама које су распоређене и око уста, која су у облику кљуна папагаја, језик храпав као треница која цепа, са жлездом из које шиба млаз течности боје мастила која се назива сепија — су главна средства којима страшна хоботница напада своје противнике.

Док хоботница пузи по стенама на морском дну рак се осећа одважним и при сусрету он започиње бој. Шчепана за око хоботница губи прву рунду. Штипаљке рака се затварају, али она се постепено све више обавија око њега. Стеже га све јаче и чека погодан моменат да га потпуно паралисаног за борбу угуши својом огромном тежином. Морски рак је побеђен. Хоботници не остаје више ништа, него да раскине оклоп рака и са уживањем поједе његово укусно месо.

Овај главоножац припада једној од најстаријих познатих животињских врста, и среће се у свим морима, у дубинама а и крај обала. Има га местимице у толиком броју да претставља значајан артикал за извоз као што је случај у Шведској. Опасан је не толико због величине која у извесним случајевима може да достигне 18 метара већ више због вештине којом се служи за време борбе.

Тешка вода... и пиво

У атомској техници тешка вода претставља драгоцену материју. По способности да у атомским реакторима успорава неутроне она за 70 пута надмашује графит, 75 пута берилијум и 170 пута обичну воду. Потребе за тешком водом у свету већ данас су огромне и износе више хиљада тона. Међутим, годишња производња у свим земљама заједно износи свега неколико стотина тона. Разуме се да је потреба за тешком водом непрестано све већа.

Сировина за добијање тешке воде има у неограниченим количинама јер ње има у обичној води чије залихе у свету износе 1.400 милијарди милиона тона. Али, концентрација тешке воде у обичној необично је мала: чак и при идеалном процесу треба „прерадити" 5 тона обичне да би се добио један литар тешке воде.

Шведски научници дошли су недавно до једног занимљивог открића чији се практични значај још не може потпуно оценити. Наиме, они су утврдили да јечам „воли" само обичну воду и да не упи-

ја тешку. Због тога се при производњи пива, кад се јечам намаче, концентрација тешке воде у обичној знатно повећава.

Тајна МАГНЕТСКЕ МИНЕ

Био је месец мај 1918, последње године Првог светског рата. У плитким водама крај белгиске обале пловио је немачки разарач. У навигациској кабини командног моста, један официр је нагнут над поморском картом разгледао разнобојно уоквирена поља. Навигациски трокути у његовој руци брзо су се померали по карти. Крај њега је командант брода нестрпљиво очекивао одговор на питање које је пре неколико тренутака поставио.

— Господине команданте, — рече му официр подигавши главу, — налазимо се тачно у средини контролисаног пловног канала. Граница минског поља АЗ-2 далеко је две и по наутичке миље,

— Да ли сте сигурни у своју позицију?

— Апсолутно! Објекти су маркантни, а узео сам и контролни смер. Уосталом, и позиција нам је на курсу.

Команданту је било несхватљиво оно што се догодило пре неколико минута: на десетак метара од брода дошло је до подземне експлозије која је прописно уздрмала брод, а свега неколико часова раније миноловци су испитивали овај пут и нашли да је чист.

— Возићемо и даље полако, — рече командант навигациском командиру и официру страже, који је био ушао да још преконтролише курс. Појачавајте осматрање у прамчаним и бочним секторима.

Није протекло ни пола часа, а изненадна експлозија уздрма поново разарач. Стуб воде, који се уздигао неколико метара од брода, сручио се на палубу. Неколико морнара попадаше по њој. Разарач нагло смањи брзину, а кроз доглаcну цев у командном мосту зачу се узбуђени глас подофицира који се јављао из машине:

— Мост! Продор воде на левом боку. Попустила је оплата између дванаестог и тринаестог ребра.

— Продор воде у машинском простору! — викну командант.

Његов узвик прихвати читава посада. Обавештење, које се као ехо преносило од једног до другог морнара док није доспело до најудаљенијих тачака брода, било је уједно и наређење за акцију. Сваки појединац је знао шта треба да ради. За трен ока био је формиран ланац морнара са кабловима за воду, а у отворе кроз које је она продирала угурана су ћебад. Са спољне стране спуштана је поњава која је под притиском воде прилегла уз оштећени бок брода спречавајући да ова и даље продире у великим количинама. После шест минута разарач је могао да настави вожњу.

Када је брод приспео у базу, специјална комисија добила је задатак да утврди узроке оштећења. Њој је прво пало у очи да је у стубу воде који се сручио на палубу разарача — било песка. То је указивало да је мина лежала на дну због чега је миноловци нису ни могли открити. Али шта је изазвало експлозију када је брод пролазио крај ње.

У току следећих месеци догодило се још неколико сличних случајева — стуб воде увек се подизао на неколико метара од бока брода. То је дало повода немачким стручњацима за претпоставку да су у питању мине које имају упаљач са магнетном иглом. Кад железни брод прође кроз такве мине изазове отклон магнетне игле и тиме активира упаљач који доводи мину до експлозије.

Претпоставка је била тачна. Магнетизам, који се индуцира у сваки железни брод за време грађе, довољно је јак да утиче на магнетну иглу удаљену и по неколико десетина метара. Тај бродски магнетизам дејствује наравно и на иглу бродског компаса, али веома умањен услед магнета супротног дејства који се стављају у сталак компаса.

Крајем јесени 1918 Први светски рат је завршен. Британци су одустали од покушаја да усаврше своје магнетске мине, а Немци су се, међутим, устремили да их поправе и произведу у што већим количинама.

Када је избио Други светски рат они су располагали са неколико типова ових мина које су могли да бацају са палуба брзих разарача, кроз торпедне цеви подморница и са авиона помоћу мањих падобрана.

У септембру 1939, када је рат тек започео, у британски адмиралитет су почели да стижу панични извештаји. На прилазима највећих лука на источној и западној обали Велике Британије, где су се стицале комуникације из свих делова света, почели су да тону трговачки бродови: у септембру 8, у октобру 11, у новембру 27.

Ни ратни бродови нису остали поштеђени. Потонуо је прво један разарач, потом су оштећене две крстарице и најзад бојни брод „Нелзон". Подводни ултразвучни локатори узалуд су покушавали да открију вароњене подморнице, а миноловци, који су неуморно контролисали пловне путеве, нису захватили ни једну мину. Број лука у које бродови нису смели да уплове бивао је све већи, а без редовног снабдевања Британија није могла да води рат ни да исхрани своје становништво.

Адмиралитет је поверовао да су у питању магнетне мине, али се ефикасне мере заштите нису могле предузети пре него што се упозна њихов механизам. За разлику од некадашњих британских, немачке мине су експлодирале увек испод брода и биле знатно опасније.

Случај је помогао Британцима да открију тајну.

Једног новембарског јутра 1939 два рибара из градића Шуберинеса на северној обали ушћа Темзе, тромо су ишла уз морску обалу. Читаве ноћи шум мотора немачких авиона и противавионска ватра оближњих батерија трзали су их из сна. Изненада, један од њих нагло застаде и шчепа свог друга за руку:

— Погледај, Вили.

На десетак корачаји, у муљу који се помаљао увек за време осеке, лежао је необичан предмет привезан конопцима за већи комад платна.

— Нисам никад овако нешто у животу видео, — рече Фреди када се приближише. Саже се и куцну прстом. Зачу се звук метала.

— Јеси ли луд — повика Вили. Можда је паклена машина. Хајдемо до полиције!

Нису одмакли ни 200 метара, а у муљу опазише још један исти такав предмет. Појурише као без душе у полициску станицу. Морнарица је убрзо била обавештена, а стручњак који је дошао у Шуберинес, видео је да пред њим лежи магнетска мина која је омашком, са авиона пала сувише близу обале.

Демонтирати мину о чијем се механизму нису знали никакви детаљи, био је подухват једнак самоубиству. Но, нашао се добровољац и за такав посао. Био је то капетан корвете Ували.

Читав алат му је била гарнитура алуминијумских кључева. Скидао је завртањ по завртањ, део по део, а сваки час телефоном је извештавао каквим се детаљем на мини бави, да би се у случају експлозије, знало где је погрешио. И, успео је! После неколико часова механизам је био демонтиран. Није протекло много времена а начин како се бродови могу заштитити од мина био је откривен. Тако је тријумф овог првог немачког тајног оружја у рату на мору — окончан пре но што је добио катастрофалне размере.

Када је тајна о магнетској мини продрла у јавност, многи полустручњаци и лаици почели су да шаљу адмиралитету добронамерне предлоге. Један виши поморски официр, добар познавалац живота у мору, послао је најнеобичнији савет:

„Да би се мина довела до безопасне експлозије, предлажем да се мањи али јак магнет причврсти на тело пљоснатих риба и да се оне потом разаспу у пределе загађене минама. У трагању за храном , риба ће доћи у близину магнетске мине и изазваће експлозију".

Адмиралитет наравно није усвојио овај необични предлог. Неколико дана касније био је пронађен ефикасан начин за откривање магнетских мина. Дрвени миноловци теглили су електрични кабл олакшан плутом. Струја која је пролазила кроз њега, стварала је магнетско поље, под чијим су утицајем мине експлодирале.

ЧАРОБНА КЊИЖИЦА

Покушаји да се подизањем руке на отвореном путу заустави аутомобил често не дају жељене резултате.

Међутим, у Пољској за четири летња месеца прошле године око 50 хиљада младића и девојака. захваљујући аутостопу, прокрстарило је потпуно бесплатно читаву своју земљу.

Због чега су пољски шофери љубазнији и предусретљивији од возача у другим земљама?

Позив подизањем руке уроди у тој земљи плодом увек — ако туриста држи у руци нарочиту књижицу с крупним насловом: „Аутостоп". Из ње возач добија талон који му служи као доказ да је примио у кола туристу и показује колико га је километара возио. Уколико један возач има више таквих талона утолико је већа могућност да од организације за пропаганду туризма међу омладином добије награду: аутомобил, мотоцикл, скутер и слично.

ЈОШ НИЖЕ...

Најнижа тачка на земљи, на нивоу Мртвог Мора, која се налази на међи Израела и Јордана, спустила се још за читав метар и педесет сантиметара од јесени 1957 године.

Медицина кроз векове

ЗАТВОРИ, РАДИОНИЦЕ, БРОДОВИ, КАСАРНЕ...

„Људи добре воље" у Енглеској стали су на чело борбе против злочиначког занемаривања беспомоћне и напуштене деце. Готово истовремено у енглеском друштву први пут се чуо глас против страховитих услова који су владали у затворима.

У ћелијама за дужнике, поред оца породице који није био у могућности да на време плати своје дугове, често су месецима и годинама чамили и његова жена и деца чије је здравље нагло пропадало због влаге, слабе исхране и потпуног недостатка санитарних уређаја. Затвореници су постајали жртве такозване затворске грознице и изнурености.

Један од највећих хуманитараца тог времена, Џон Хауард, који је сматрао да сваки човек треба да осећа као личну срамоту нељудске услове по затворима, покренуо је акцију за олакшавање живота затвореника. Обилазио је затворе и болнице у Енглеској и на континенту, па је често сам себе „осуђивао" на затвор да би могао да добије што потпунију и документованију слику о животу затвореника. Његови напори нису били узалудни мада су реформе које је он захтевао спровођене споро.

Године 1681 Роберт Хук је написао малу расправу „Снабдевање свежим ваздухом неопходно је за живот". Међутим, требало је да прође читав један век па да та обична истина буде призната. Седамнаести век изнео је на светлост дана многе научне чињенице. Али, тек су у 18 веку људи научили да те чињенице употребе у корист друштва као целине.

„Свеж ваздух" је многима недостајао и енглески физиолог, свештеник и човекољубац Стивен Хејз покушао је да њиме снабде оне који га нису имали. Знајући да загађен и затрован ваздух изазива епидемије и тешке патње у затворима, он је конструисао „ветрењачу - вентилатор". То није била аматерска направа, већ веома значајан изум. Градски оци Лондона схватили су његову вредност и једна ветрењача-вентилатор била је 1751 постављена на чувеном затвору Њугејт. Захваљујући њој, тачније речено томе што су затвореници добијали више ваздуха, број смртних случајева с месечног просека од 8 спао је на 2. Ускоро су многи затвори на континенту добили овакве вентилаторе.

Али, овај „климатски уређај" у интересу здравља био је само један од многих Хејзових доприноса медицинској науци. У децембру 1711 године, Хејз је извео један веома значајан опит. Он је оборио једну белу кобилу на земљу, привезао је за нека стара шталска врата и отворио јој вратну артерију. У њу је затим завукао месингану цев на коју се настављала цев од стакла висока близу четири метра. Кад је Хејз пустио крв да слободно шикља, она се у цеви попела до висине од три метра. У сличном опиту, извршеном вероватно у исто време, Хејз је измерио притисак у венама једног коња. То је уствари било прво мерење крвног притиска у историји медицине.

Оно што је за затворенике значио Џон Хауард, то је за занатлије и њихове шегрте био Бернандино Рамацини. Његова „Расправа о болестима занатлија" била је уствари прва књига о професионалним болестима уопште. У њој он води лекаре кроз радничке четврти и занатлиске радионице саветујући им да се не склањају од задаха и непријатних призора, јер лекар мора, као што је Хипократ говорио, „да испита оно што је непријатно и лечи и оно што је ужасно".

Рамацини је стварно ишао од радионице до радионице. Видео је брусаче којима је камена прашина уништавала плућа и чији су се удови деформисали од сталног неправилног држања тела. Поред мера које је предузимао за лечење оваквих болести, Рамацини је предлагао начине за њихово спречавање личном профилаксом: купањем, честим мењањем одела и рубља, исправним држањем тела, гимнастичким вежбама, проветравањем просторија у којима се посао обавља, покривањем уста и носа код „прашњавих заната". Његове главне тезе остале су и до данас „вјерују" индустриске хигијене.

У време кад је британска флота постизала највеће успехе у колонијалној експанзији њени морнари су живели под условима који су се мало разликовали од затворских. Њихова храна састојала се од усмрделе говедине, ужежене сланине и буђавог двопека. Скорбут је царовао на британским бродовима.

Џемс Линд, шкотски лекар који је 1777 године пловио на ратном броду „Селисбери", утврдио је да од 350 морнара 80 болује од скорбута. На другим бродовима број оболелих од скорбута износио је и до 75% чланова посаде.

У својој „Расправи о скорбуту", објављеној 1753 године, Линд је показао да се скорбут може не само лечити, већ и спречити запањујуће једноставним начином — уношењем лимуновог сока у исхрану морнара. Али, требало је да прође 40 година пре но што је британски адмиралитет донео одлуку да се лимунов сок унесе у списак обавезних намирница на свим ратним бродовима. Било је то 1795, годину дана после Линдове смрти. Скорбут је нестао буквално преконоћ.

Хигијенски услови под којима су живели војници пружали су жалосну слику. Поред опасности на бојном пољу, они су били изложени и опасностима живљења у прљавим логорима где су тровања десетковала рањенике. Доктор Џон Прингл, описао је патње војника и ратника у својој расправи „О болестима у војсци". Ту је он анализирао питања исхране, снабдевања водом и личне хигијене. Ова књига много је учинила да се подигне стандард превентивне војне медицине. Прингл је у научну терминологију први увео израз „антисептичан". Велики пионир идеје Црвеног крста, неуморно је радио на томе да болнице буду признате за неприкосновена светилишта.

Отац и син

Отац славног композитора Јоханеса Брамса упорно је одбијао да од сина прими новац, иако му је био потребан. Брамс је више пута покушавао да му некако доскочи, наравно с пуно такта и деликатности. Једном, приликом поздрава, Јоханес је рекао:

— Веруј ми, оче, музика је најбољи утешитељ у свакој прилици. Кад год си потиштен и осетиш потребу за нечим што би те могло уздићи, само узми моју партитуру „Саул" и прочитај је. Сигуран сам да ћеш тамо наћи све што ти је потребно.

Нешто доцније старац се сетио Јоханесових речи и узео да прелистава означену партитуру. Тамо је пронашао оно што му је у том моменту заиста било потребно: његов син је брижљиво између сваке странице партитуре ставио по једну банкноту.

РАЗБИЈЕНА ЗДЕЛА

Пре него што је разбила зделу девојчица Си-ју-ма је носила две минђуше. После тога само једну. Можда је то чудно, јер већина младих девојака у пределима које насељавају Индијанци племена Хопи носе две минђуше исто као и њихове мајке.

А ево како се то догодило. Једног дана Си-ју-ма се много журила. Требало је да се придружи осталој деци која

су као и обично кренула на поља да терају птице и магарце са усева. Индијанска деца су много волела ту своју дужност — требало је само да машу рукама ако би нека птица покушала да слети на поље, и да терају магарце кад се приближе местима где је био засађен пасуљ. Иначе су била слободна. Када би дан био хладан бацала су стрелице са крилцима да би погодила клип кукуруза који је неко од деце бацио увис, а кад је била врућина седели би под неким дрветом и препричавали старе бајке и легенде које су чула у својим домовима док су се сви грејали око огњишта за време хладних зимских дана.

Тога јутра мајка је рекла својој ћерки да опере зделе од јела пре него што пође у поља. Девојчица је волела исто колико и њена мајка лепе зделе и зато се трудила да буде што пажљивија приликом прања. Али требало је да стигне децу која су кренула у поље, па се зато журила. Баш кад је брисала једну најлепшу — ону коју је направила Марија из суседног села — она јој исклизну из руку и разби се у комаде.

Си-ју-ма је остала као укопана; тужно гледајући делове разбијене зделе. Како се то догодило да јој исклизне из руку? Зашто није била пажљивија? Шта ли ће јој мајка рећи?

Баш у том тренутку је чула брата како је зове:

— Пожури, пожури, Си-ју-ма! Деца су већ стигла до подножја.

— Ево ме, — одврати Си-ју-ма.

Покупила је комадиће разбијене зделе и гурнула их под једну корпу. Мораће да смисли нешто — да мајци уместо ове зделе набави неку другу. Изненада јој сину једна идеја: однеће једну корпу, ону коју је сама својим рукама направила и можда ће јој Марија у замену дати нову зделу.

Девојчица је дуго времена плела ту корпу и волела ју је много. Биће јој жао да се од ње растане, али надасве је желела да мајци надокнади губитак. Сакривајући корпу појурила је за братом. Када су прешли плато и почели да силазе према пољима Си-ју-ма је даље смишљала: неко време ћу провести са децом у пољу, затим ћу се извући да нађем Марију. Има толико деце, да неће бити потребна и моја помоћ.

Али како да се извуче непримећена? И она се сети: стрме обале речице која је текла поред поља заклониће је од остале деце и она ће, сигурна, кренути уз ток док не заобиђе брег.

— Још само да Марију затекнем код куће! — прижељкивала је у себи Си-ју-ма журећи обалом. Али, да ли ће она имати исту зделу какву сам разбила? И да ли ће пристати да је да у замену за моју корпу?

Индијанка је била код куће. Али кад јој девојчица исприча шта се догодило и предложи замену она одмахну главом:

— Немам такву зделу — рече. Ону сам направила пре толико времена. Ја никад не правим две исте. А затим здела много више вреди од твоје корпе. Много ми је жао Си-ју-ма.

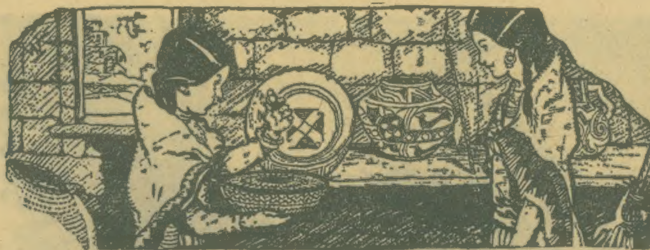
У очима девојчице засветлеше сузе, али се она уздржа да не заплаче. Почела је грозничаво да мисли на који начин да мајци уштеди жалост за разбијеном зделом. Шта она још има од вредности, шта би могла да да за нову зделу?

Сетила се својих дивних минђуша, украшених тиркизом. Она их је волела исто колико и своју корпу коју је сама исплела.

Брзо је скинула једну минђушу са увета и пружила је Марији.

— Можда би ово, уз моју корпу, могло да буде довољно за нову зделу? — запитала је срамежљиво.

Марија је размишљала за тренутак. И климнула главом. Да, она је пристала на замену — за једну корпу и

једну минђушу даће своју зделу.

— Узми коју год хоћеш, — рече она љубазно.

Си-ју-ма изабра једну дивну зделу. Била је чак и лепша од оне коју је разбила. Марија их је правила све лепше и лепше.

Брзо је прашњавим путем пошла девојчица свом дому. Био се већ спустио мрак када је стигла. Тихо се увукла у кућу и кришом поставила нову зделу поред осталих. Из једног угла просторије почела је да посматра мајку која је припремала јело од кукуруза за вечеру.

— Си-ју-ма, — позва је мајка — донеси ми једну од здела које си данас опрала. Припремила сам више кукуруза него што је потребно, оставићу нешто за сутра.

Брзо је Си-ју-ма дохватила нову зделу и пружила је мајци.

— Пази! Па ово је нова здела. Одакле је доспела овамо? Ала је дивна! — рече Индијанка.

Почела је испитујући да је разгледа. Пришла је ближе огњишту да би боље видела.

— Откуд нам ова здела? — питала је у недоумици.

— Јутрос сам разбила твоју најлепшу зделу, — рече Си-ју-ма срамежљиво. Било ми је много жао. Журила сам и нисам била довољно пажљива. Отишла сам до Марије и донела нову.

— А како ти је Марија дала другу? — запита је мајка.

— Па, дала сам јој корпу коју сам сама направила и једну од мојих тиркизних минђуша, — рече Си-ју-ма тихо.

— Ово је најлепша здела од свих, — рече мајка, — свака нова коју Марија направи, лепша је од претходне. Али је ипак жалосно што си дала корпу и минђушу, нарочито минђушу коју толико волиш.

— Ја ћу начинити још две нове корпе, — рече Си-ју-ма радосно. Првом ћу заменити ону коју сам дала Марији, а другу ћу дати драгуљару у замену за још једну минђушу.

— Али, дотле ћеш, значи носити само једну? — упита њена мајка.

— Не мари! — одговори девојчица и одјури да види има ли већ спремног шибља за нове корпе.

ТО СЕ РЕТКО ДЕШАВА

Један новинар посетио је једног дана познатог физичара Ајнштајна. Очекивао је да од научника добије много података на основу којих би написао специјални интервју.

— Молим вас, кажите ми како ви бележите своје велике мисли: у блок, књигу или имате читаву картотеку?

Ајнштајн погледа новинара који је стајао пред њим с бележницом у руци и рече:

— Драги мој... Велике мисли ретко долазе у главу, па их према томе није тешко ни запамтити.

Као три човека

Први „електронски“ центар за проучавање отворен је недавно у институту за нуклеарно истраживање Хан-Мајтнер у Западном Берлину. Он решава најмање 2.000 аритметичких проблема у секунди, а тај посао би испунио радно време целе једне недеље — тројице рачунских службеника снабдевених обичним машинама за рачунање. Центар има циљ да олакша рад на берлинским универзитетима као и у другим институтима Макс-Планк.

ТАКО ЋЕШ НАУЧИТИ...

Када је једног дана отац повео свог синчића у шетњу, дечак га је упитао како електрицитет пролази кроз жицу.

— Не знам, — одговорио је отац. — Нисам никада баш много знао о електрицитету.

Мало доцније дечак се заинтересовао шта проузрокује муње и громове.

— Да ти кажем истину, — одговорио је отац, — нисам то никад потпуно схватио.

— Слушај, тата, — започео је опет дечак после краће паузе... Али, ништа ништа.

— Напред, напред сине, само питај, — рекао је отац, — постављај ми што више питања. Како ћеш иначе било шта научити!

СВЕ ЈЕ РАД:::

Према мишљењу московског професора Никитина, два главна услова за продужење човечјег живота су: интензиван рад и рад који се с вољом обавља. „Они који не воле свој посао, изјавио је професор, треба одмах да га напусте“.

ВИНО У ТУБАМА

Зато што су „са успехом“ произвели вино од пиринча (саке) у тубама, које се раствара у води, јапански дестилатори предвиђају производњу у таквој амбалажи и — вискија, ликера и вермута. Нимало лепа перспектива.

НА ШТА УТРОШЕ ВРЕМЕ

У просеку Американке живе 71 годину. Удају се са 24 године када просечно теже око 64 килограма. Причају у животу 2.778 часова са пријатељицама, издају 800 долара за средства за улепшавање, иду 3.027 пута у биоскоп и телефонирају 3 године 8 месеци и 7 дана. Купе 360 шешира и 587 хаљина и живе у просеку 5 година дуже од својих мужева. Када се томе дода да иду у канцеларију, да воде бригу о деци и сваког дана се купају, онда се види да имају доста посла.

НИЈЕ ПРЕДВИДЕО...

У Сан Антонију, у Тексасу, живео је метеоролог који је са сигурношћу предвиђао грмљавину. Има људи слабих нерава који не воле да се нађу напољу када загрми. Зато су веома ценили овог научника који је „ведрио и облачио“.

Када је једног дана објавио да ће бити грмљавине, попео се на кров да још једном провери своје инструменте. У том тренутку погодио га је гром и убио.

КИШОБРАН
ОРУЖЈЕ ПРОТИВ ТИГРОВА

Ова узбудљива прашумска прича одиграла се у централној Индији недалеко од града Јубулпоре. Осмогодишњи Јод који је са мајком удовицом и њеним старим родитељима живео у једној малој али чистој и лепо уређеној вили на крају џунгле веома је волео шуму и њене становнике. Био је пун снаге и енергије и уживао да се у доконим часовима пуже уз лијане, да гађа камењем лишће хлебног дрвета или да јури преко шипражја какво преплашено скакутаво лане.

Познајући опасности прашуме, мајка и старамајка су му браниле те дечачке игре, и зато је он једва чекао да по ручку легну сви да отпочину.

Као какав Киплингов јунак Јод се једног дана по подне искрао из родитељског дома и одјурио у шуму. Секао је лијане, скакао и превртао се. Зажалио је само што није понео велики дедин нож да исече дивну кору једног џиновског баобаба. Наслонио се на велико дрво и посматрао читаву скупину дивних гљива за јело. У тренутку када се сагао да их убере чуо је снажан дах иза леђа. Окренуо се и потскочио од запрепашћења. Огромни тигар се лено кретао према њему.

Мада је био храбар дечак срце му је готово престало да куца! По величини и мркоцрном крзну Јод је препознао тигра који једе људе. Остао му је само један излаз: да се успуже уз прву палму. Потрчао је и за његовим петама се подигао читав облак прашине. Када је тигар видео да ће му плен умаћи рикнуо је од јарости и начинио неколико огромних скокова. Налазио се већ за петама детета које се тек ухватило за стабло једне палме.

Једним ударом шапе краљевски тигар је оборио дете. Какав диван плен кад уочи тог дана на обали реке није могао да ухвати ниједну антилопу. Својим снажним предњим шапама тигар је приковао нејака леђа детета за тло. Јод се узалуд отимао дерући се из свег гласа. Једним трзајем дечак је избегао загрижај зуба тигрових чељусти који су само покидали његово одело, али су се одмах дубоко зарили у његово месо.

У том тренутку се из долине чуо продоран крик. Пробуђена злокобним предосећањем, дечакова мајка кад је видела да Јода нема код куће појурила је да га тражи. Нема и немоћна, прикована од ужаса за једно дрво, мати је посматрала стравични призор. Таман кад је одлучила да скочи на тигра и свом снагом га шчепа за реп не би ли пустио своју жртву догодило се чудо.

Сав задихан и црвен у лицу дотрчао је баштован Алахабад. Ни он није имао оружја али је био решен да учини све да би спасао дете из канџи звери. Да не би пошао баш празних шака Алахабад је при изласку из куће дохватио велики црни кишобран.

Алахабад је сада отворио кишобран притискујући шиљак на тигрово чело и потискујући његову главу са тела дечака.

Ни мајка а ни баштован нису веровали да ће један обичан кишобран уплашити тигра. То се међутим догодило — он се одвојио од жртве и незадовољно режећи упутио према дубини шуме.

Јод је био сав у крви и покривен, срећом, само површинским озледама од којих се убрзо опоравио. А прича о чудесном поразу тигра — пред једним обичним кишобраном пронела се широм Индије. Новине из Њу Делхија су недавно објавиле да је отада кишобран спасао животе 12 људи које је напао оријашки краљевски тигар. Тако је захваљујући храбром баштовану Алахабаду и малом Јоду кишобран у Индији постао ново, популарно оружје за борбу против тигра. Мало је људи који се сада у централној Индији усуђују да крену у прашуму без кишобрана и наравно... без оружја.

ЦРНИ РУДАРИ

Сведоци смо узбудљивих дана историје када се колонијални народи ослобађају дугогодишњег ропства. Неки то успевају са више среће, други са више жртава, као например црнци Јужноафричке Уније. У овом напису изнећемо само неколико цртица из живота рудара ове земље у којој су недавни поступци власти изазвали осуду целог културног човечанства.

На крајњем афричком југу постоје врло богати рудници злата, дијаманата, угља и бакра у којима је запослено неколико стотина хиљада урођеника. Два велика предузећа баве се само врбовањем радне снаге за ове руднике. Једно добавља урођенике из Уније, друго, које располаже авионима за ту сврху, има своје агенте у другим афричким државама све до границе Етиопије и Централне Африке.

Агенти прикупљају раднике искључиво из урођеничких села у којима се живи заосталим, племенским животом. Та радна снага је далеко јевтинија и послушнија од градских радника. Пре но што пође на рад, урођеник потписује уговор са белим агентом по коме се обавезује да ће остати на послу шест до девет месеци и да неће довести к себи ни једног члана породице. У логору живи у бараци, уз лошу храну и просечну плату од 375 франака дневно. По уговору не сме својевољно да прекине рад, а једном одредбом даје послодавцу овлашћење да га, у случају бекства, ухапси. Пошто уговор престане, обавезује се да неће остати у месту, да неће тражити нигде и никакву службу и да ће дозволити да га врате у његово село.

По завршетку радног односа, пошто му одбију све оно што је дуговао кантини, рудару остаје око 10.000 франака. Са тим новцем враћају га у село, породици.

На његово место долази други, а сваки од њих моћи ће да се поново запосли тек после три године. Један урођеник из села може да добије 3—4 пута запослење у току живота.

За беле власнике, јужноафрички рудници су, као што је познато, најбогатији трезори блага на свету, јер дају половину светске производње злата и дијаманата. Њихово пространство још нико није описао. Зна се, например, да у Витвотерсренду може да се вози железницом из окна у окно пуних 115 километара и да се не изиђе на површину. У Јужној Африци има 65 рудника који су власништво 8 великих акционарских друштава чије акције држе бели људи углавном из Јужноафричке Уније, Енглеске и Француске.

Готово сваког дана на железничке станице рударских базена возови доводе нову и одводе искоришћену радну снагу. Купеи су дрвени, са дрвеним клупама, али су зато врло хигијенски, јер сваки болесник који оболи или умре у току путовања претставља за акционаре излишан трошак. Кад локомотива стане, приспели црнци, у закрпљеним и поцепаним оделима, постројавају се на перону, већина их први пут напушта родни крај, али нико не сме да покаже жалост што оставља породицу, јер такве одмах враћају. Наиме, доказано је да они који тугују нису добри радници. Приспеле рударе са станице воде на шишање и купање а потом у бараке.

Рад испод земљине површине веома је тежак. Силази се у окно у челичном кавезу у који стаје 40 људи. На знак звона дизалица понире у земљу великом брзином и зауставља се на 1.500 метара дубине. Чим се из ње крочи у подземни ходник човека запахне јара. На неколико метара одатле раднике чека мала железница и тек на њеним вагонетима започиње право спуштање у земљу кроз врло стрм и полумрачан ходник до 3.000 метара дубине.

Највећу сметњу за рад претставља врућина, која се повећава сразмерно са дубином. На најнижем нивоу температура стена износи 50 степени, што значи да се прстом не смеју додирнути. Да се то плота ублажи, са површине се убацује свеж ваздух, али услед угрејаних вентилатора површински ваздух се такође загрева тако да на дно стиже готово исто толико врео као што је онај устајали. Копачки посао обављају црнци. Најниже запослење за белог човека је место надзорника у руднику над сваких 10 црних рудара.

Бели човек за исти рад двапут је више плаћен од обојеног. Виша звања резервисана су само за беле. Расна сегрегација и понижавање домородаца у Јужноафричкој Унији најтежи су према рударима.

ГРИНВИЧ БЕЗ ГРИНВИЧА

Лондонско предграђе Гринвич ушло је у историју по својој опсерваторији. Али она је сада исељена одатле и смештена у стару тврђаву Херстмонцо у покрајини Саксес, 80 километара југоисточно од Лондона. Тако је Гринвич после готово 300 година остао без опсерваторије која му је донела славу.

Опсерваторија у Гринвичу основана је 1675 године и у то време била је једна од првих научних установа ове врсте на свету. У њој је требало, како је утврђено прописима, да краљевски астроном пажљиво саставља табеле кретања небеских тела и положаја непокретних звезда важних за утврђивање географског положаја и „извршавања вештине пловидбе“.

Овај задатак је био од животног значаја за Британију, већ тада велику поморску силу, јер се често дешавало да се лађе изгубе на пучини. Поред олакшавања пловидбе отвореним морима гринвичка опсерваторија је имала да изради и Поморски алманах, али такође и да се бави утврђивањем тачног времена.

Већ од 1883 године она је почела да емитује тачно време тако да је убрзо гринвичко време постало званично, уствари основ за утврђивање тачног времена на читавој нашој планети. И данас још она претставља најзначајнију научну установу у свету за утврђивање и исправљање времена. Сваке године у њој се дотерује преко 10.000 хронометара, како би се извршиле потребне коректуре у времену због промене географског положаја. До њих долази, као што је познато, услед деловања земљине теже, промене температуре, метеоролошких и других узрока.

Гринвич и његова опсерваторија нарочито су постали познати у свету после спора са Француском академијом наука приликом утврђивања почетног меридијана. Французи су хтели да овај „почасни меридијан“ пролази кроз сам Париз. Расправа је трајала деценијама али је најзад победио Гринвич и нулти подневник је прошао кроз предграђе Лондона.

Међутим, оно што није постигао сам Париз, успела је лондонска магла, прашина и улично осветљење. То је постало озбиљна сметња раду опсерваторије, тако да је већ од 1947 године почело њено постепено пресељавање из Лондона. Коначно пресељење биће завршено овог лета За смештај телескопа изграђено је шест великих купола, а поред постојећих инструмената у новој звездари ће бити инсталиран и велики телескоп са огледалом од 2,5 метра у пречнику као и камера за снимање неба.

КАКО СУ ПОСТАЛА ИМЕНА

Планине Кантабријаца

Пиренеји се на западу, у северној Шпанији, продужују у приморски планински ланац познат под именом КАНТАБРИСКЕ ПЛАНИНЕ високе до 2.815 м., богате каменим угљем и рудама гвожђа и цинка. Назив планине потиче по имену древног народа — Кантабријаца.

Трговачка лука

Главни град Данске, са преко 1,2 милиона становника, КОПЕНХАГЕН лежи на источној обали острва Зеланда. Трговачки је центар Данске и скандинавских земаља, економски и културни центар државе, а његова лука има међународни значај. Име му у преводу са данског значи „Трговачка лука“.

Камени град

Главни град Узбечке ССР ТАШКЕНТ са преко 800.000 становника, лежи у долини Чирчика, притоке Сир-Дарје, а састоји се из два дела: старог, са узаним кривудавим улицама и ниским грађевинама, основаног у 7 веку, и новог града са зградама савремене архитектуре, широким улицама са травњацима, подигнутог 1856 године. У граду се налази више фабрика лаке индустрије, високе школе, научни институти, Узбечка академија наука и друге установе. Назив је согдиског порекла: таш-камен и кент — град, тврђава, дакле, Ташкент — Камени град.

Гете као минералог

Гете није био само песник и мислилац. Он је, што је мање познато, одиграо значајну улогу у развитку природних наука у Немачкој. Недавно су пронађени архивски документи и подаци из мало познатих књижевних извора о Гетеовом великом занимању за минерале.

У знак захвалности због пажње коју је Гете указао руским рударским инжењерима приликом њиховог боравка у Вајмару, песник је из Русије, за своју минералошку збирку добио два велика грумена чистог злата и платине. У свом одговору руском министру финансија Гете је написао:

„Ево већ 60 година како, предан природним наукама, а нарочито минералогији и геологији, скупљам све што је од значаја да бих путем постепено прикупљених сазнања допринео развијању културе.

Са задовољством признајем да је значајно откриће неоцењивих рудника у богатој руској држави пробудило моје интересовање и што сам више о томе дознавао утолико сам више желео да и сам добијем неке примерке да бих непосредним посматрањем што дубље упознао ове значајне природне појаве“.

У сачуваној минералошкој Гетеовој збирци, која се налази у његовом дому у Вајмару, има много занимљивих примерака које је аутор „Фауста“ добио из Русије.

Претпоставља се да је већи део својих топаза, берила, смарагда и других скупоцених каменова Гете добио преко А. П. Строганова, човека „декабристичких осећања и наклоности“, с којим је Гете годинама одржавао пријатељске везе и с којим је вршио размену минерала.

Невиђено чудо

Боба Фолдерсона, из Ајове, повео је једног дана у лов његов стриц који је волео да се хвали како је најбољи стрелац на свету. Изненада изнад њих се појавила једна усамљена патка.

— Само гледај како ће је стари мајстор стрпати у торбу, — рекао је самоуверено стриц, пажљиво нанишанио и опалио.

Али патка је одлетела — недотакнута. „Мајстор“ је немо посматрао њен лет, затим спустио пушку и рекао:

— Бобе, овог момента гледаш једно невиђено чудо. То уствари лети једна мртва патка.

Жирафа-клавир

Међу разним врстама клавира пре него што су усавршени у данашњем смислу, био је у првој половини XIX века, нарочито у Аустрији, веома омиљен такозвани жирафа-клавир. Већ само име му каже да је био сличан жирафи, на тај начин што су му жице које код данашњих клавира леже водоравно стајале усправно а као и сада несиметрично.

ВЕЛИКИ БАРД НАШЕ ГЛУМЕ

На слици је наш славни глумац Добрица Милутиновић, фотографисан 1927 године.

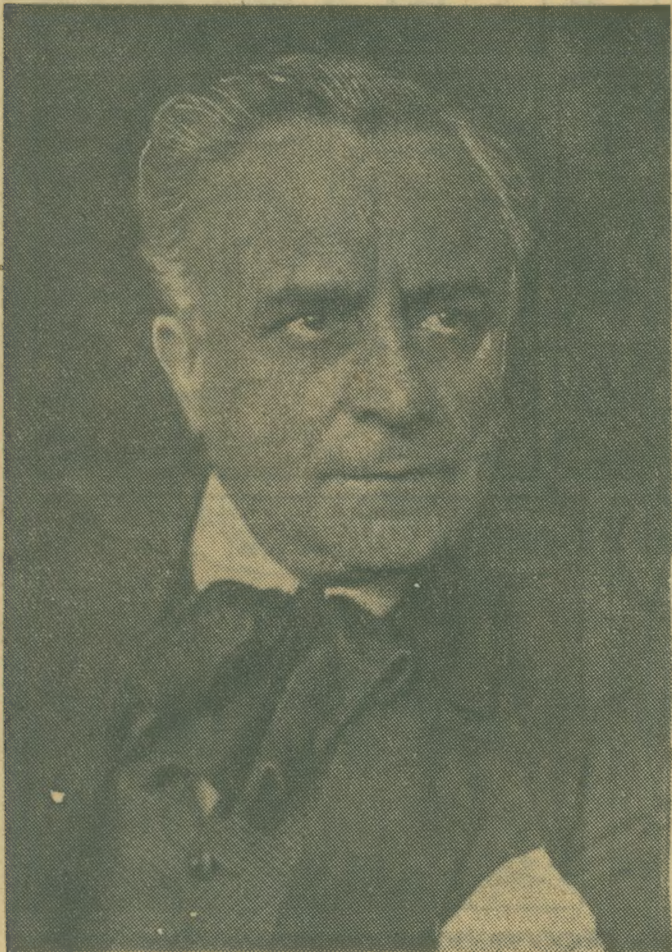
— Толико сам пута умирао на позорници... А ово ми је, сада, последња и најтежа улога у животу... — рекао је Добрица Милутиновић 19 новембра 1956 године својим најближима, а ујутру је — у 4 сата — издахнуо.

Том приликом о њему је написано и речено:

„Са Добрицом Милутиновићем, данас, одлази последњи велики бард наше глуме из старог поколења које је нашу позорницу уздигло из сфере дилетантизма у сферу уметности...“

„Пример Добрице Милутиновића, пример глумца који се не одваја од судбине народа, и данас има пуно оправдање и пуну вредност за позоришног уметника. Јер је позориште тешко замислити друкчије него као људима најближу, најпопуларнију уметност чији смисао и јесте у томе да најприсније повезана са народом буде уметнички форум на коме човек може да доживи идеје и емоције свог времена...“

„У сто година, једна земља, један народ, може једном човеку да да све оно уметничко што носи у себи. Наш народ је то теби дао. А све то ти си носио са пуно части...“

ЗЛАТИБОР

„Златибор претставља зими голему, једва проходну снежну пустару, по којој бесни непогода, а оштри северац, од кога се крв леди у жилама, рекао бих, из корена љуља суморне јеле и борове — дотле се за бујна пролећа прометне у дивотни и примамљиви предео, који је природа раскошно обдарила свим својим красотама...“

Тако је раније записао о Златибору један путник, а и сад се прича о излетима старих Ужичана на ту планину пуну свежине:

— Кад пригрије, по чаршији и по домовима само би забрујало: „Ка'ћеш, ка'ћеш“ питају једни друге, па убрзо многи крену са целом породицом, душецима, јорганима, храном и судовима и сместе се у куће дрвењаре подигнуте укруг на рубу густе шуме. Просто се преселе. То насеље личи на насеље на морској обали, а ливаде обрасле једром травом пружају се у недоглед као немирна површина мора. Ту би Ужичани провели дуже времена, седећи испред кућа за богатим трпезама и теферичећи...

✡

Златибор је таласаста висораван, по пространству једна од највећих у Југославији: о-

бухвата око 4.000 хектара. Испресецана је бистрим речицама. Пашњаци заузимају већи део, а четинарске шуме мањи. Он се налази на југу и југозападу од Титовог Ужица. Саставни делови Златибора и највиши врхови су: Мучањ — 1534 метра, Муртеница — 1462 м, Чигота — 1422 м, Торник — 1496 м и Виогор — 1281 метар.

✡

Златибор је добио име по златножутим боровима који су га некад красили. Данас су очуване само две врсте тих борова и оне претстављају шумску реткост: Pinus silvestris (бели бор) и Pinus leucodermis (муника).

✡

Златибор је изразито сточарски крај у коме има обиље млечних производа. Постао је научно-истраживачки центар Института за сточарство НР Србије. Први производи домаћег астраханског крзна добијени су на Златибору.

✡

Златибор је познат смучарски центар у Србији. Има добре терене за све дисциплине и повољне услове за смештај, али нема скакаоницу и успињачу. Он је једно од најпознатијих климатских лечилишта у Србији, а најважније климатско место су Партизанске Воде — два ћувика пуна вила и кућа између којих протиче бистар горски поток. После ослобођења у кориту потока изграђено је вештачко језеро погодно за купање и вожњу чамцима. На Партизанским Водама налази се вила из које је 1941 године руководство Народног устанка управљало операцијама после напада окупатора на Ужице. Још крајем јула у Равнинама основана је прва Златиборска чета, за њом друга, а затим одреди, тако да је готово свако место у овом крају сведок славних дана.

КРОЗ ПЛОДНУ МЕТОХИЈУ

Метохија, пространа и плодна котлина, има средњоевропску климу: у њој се осећа утицај мора, заклоњена је од северних ветрова, наводњена многим рекама и потоцима, те је земљиште јако плодно — добијају се по две жетве, а ливаде се по три пута косе...

На гласу је метохиско поврће, „чувене су јабуке бузлије које су тако провидне да им се и семе види“, развијено је воћарство и виноградарство, равни делови обрасли су жбуњем и ситном шумом, а у околним планинама су велике четинарске шуме изнад којих су пространи сувати.

У северозападном делу Метохије, под венцем Проклетија, на реци Пећкој Бистрици, лежи варош Пећ, коју планински венци штите од хладних ветрова, а долином Дрима продиру средоземне струје.

Пећ се први пут помиње 1202 године као село у жупи Хвосно, а име је добило по многим пећинама које се налазе у околини.

Од тог времена прохујали су многи векови пуни ратних бура. И данас у њој има старих кућа, уских улица, ћепенака, башта и јазова са текућом водом по улицама, тих споменика старих времена, али и Пећ, као и други наши градови, мења лик: подижу се нове зграде, развија се индустрија, оснивају школе и шири култура.

Недалеко од Пећи налазе се два манастира Пећка патријаршија и Дечани, затим извор Белог Дрима са водопадом од 25 метара висине, клисура Сушица са кањоном дубоким 100 метара, величанствена Руговска Клисура дуга 30 километара и друге природне лепоте које посетиоци Пећи могу да виде. На слици: Пазарни дан у Пећи снимљен 1929 године.

Хајдн и путовање на Месец

Путовање на Месец почело је без узбудљивих припрема и догађаја. Као што је раније и било обећано, цар Месеца послао је Буонафедеу, који је једном изразио жељу да посети Земљиног верног пратиоца, напитак с необично јаким дејством и овај је само имао да га испије. Остало ће се догодити само од себе. И заиста, Буонафеде се ускоро нашао на Месецу који га је, истину рећи, веома много потсећао на грешну Земљу. У сваком случају, двојица Месечевих житеља које је срео одмах по доласку на „лепотицу Луну“, поразно су личили на земаљске удвараче Буонафедеових кћери, оне исте што их је неколико дана пре поласка избацио из куће.

Ви, разуме се, погађате да је ово путовање протекло срећно. Још више од тога: знате да таквог путовања ни кад није ни било. Као што обично бива у Голдонијевим комедијама, све је то била шала. Варалица који ју је смислио на крају је кажњен, лаковерни Буонафеде такође, а његове кћери удају се за своје удвараче.

Можда све ово не би вредело да се исприча да недавно није пронађена непозната опера великог немачког композитора Хајдна која се зове „Путовање на Месец“. Написана по садржају једне Голдонијеве комедије, ова опера, која има тако савремен наслов, била је изведена свега једном — августа 1773 године. Хајдн ју је компоновао за дан венчања мађарског грофа Естерхазија, оног истог Хајдновог „господара“ и „послодавца“ који је приморавао великог композитора да носи ливреју као и остали његови лакеји. Сваког јутра Хајдн је

морао да се јавља грофу да би добио наредбу шта тога дана има да уради.

Пошто је опера била Естерхазијева лична својина, јер се Хајдн налазио у његовој служби као дворски композитор и капел-мајстор, она је остала у грофовој архиви. На њу су сви заборавили сматрајући је изгубљеном. Нађена је сасвим случајно, и то недавно.

Ујесен прошле године Хајдново „Путовање на Месец“ изведено је први пут — бар за широку публику — на фестивалу у Екс-ан-Провансу, у Француској. Весела и мелодична, усто са тако савременим називом, опера је постигла велик успех.

Две старе народне игре

Кубанска народна игра — хабанера — добила је име према главном граду на острву Куби — Хавани. То је игра у двочетвртинском такту, умереног темпа, налик на танго. Хабанеру су на Кубу донели афрички црнци, а у другој половини XIX века нарочито је постала омиљена у Шпанији. Неке мелодије су прешле и у уметничку музику. Две најпопуларније хабанере су La paloma и El Arreglito, која је инспирисала Бизеа за хабанеру у његовој опери „Кармен“.

Јота се назива стара шпањолска народна игра или само песма. Мелодија се или пева уз пратњу неког инструмента и пуцкетање прстију, или изводи на бубњу и свирали, или гајдама а у новије време на гитарама. Приликом игре парови стоје један према другом са уздигнутим рукама. По правилу игра је лакшег темпа али се у неким крајевима игра и брзо. Ритам је променљив а хармоничност мелодије долази више до изражаја него код других шпањолских игара и песама. Јота је ушла и у уметничка дела и постала саставни део многих композиција. Једну од најпопуларнијих мелодија искористио је Лист у својој „Шпанској рапсодији оп. 16“, и Глинка у својој композицији „Јота арагонеза“, као и де Фаља у балету „El sombrero de tres picos“, затим Сен Санс, Албениц и други.

Због бесмислица...

Робот из Детроита повучен је у лабораторију на преправку — зато што је говорио бесмислице. Овај аутомат се захваљивао пролазницима говорећи с брда с дола и нарочито се често варао приликом враћања кусура.

Воља, вежбе, успех...

Било би тешко означити најбржег тркача свих времена, али ако би смо покушали да изаберемо најчуднијег то би свакако било лакше. Његово име је Глен Канингем. Да ли сте већ чули за њега? Он је оборио светски рекорд на стази од 1600 метара и освојио још читаво туце других. Да би то постигао морао је да покаже храброст и јачину воље која изгледа просто несхватљива.

Када је имао седам година Глен је био здрав дечак. Породица је имала још једнoг дечака нешто старијег од њега по имену Флојд, кога је мали Глен просто обожавао. Од свега се највише ди-

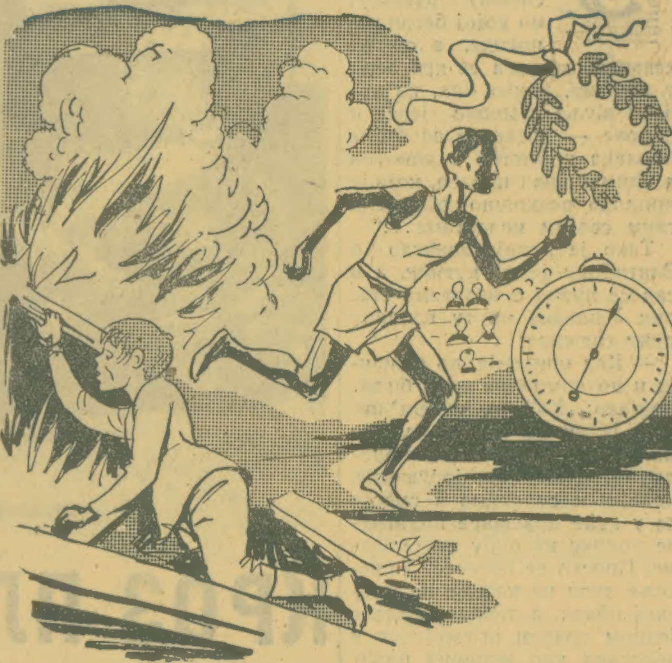

вио његовој брзини у трчању и у потаји прижељкивао да и он једном трчи исто тако брзо.

Сваког јутра су они трчали више од четири километра до школе. Да би зарадили нешто новца за џепарац помагали су сваког дана домаћину да заложи велики казан у школи.

Једнога дана док су деца ложила ватру пећ је експлодирала. Глен је видео како пламен лиже свуда унаоколо па је уплашен истрчао из зграде. Тек напољу је приметио да му нема брата који је вероватно остао унутра. Полетео је натраг у ватру да би га спасао.

Дечак се пробио донекле али се ватра брзо ширила гутајући дрвени под. Дим је почео да га гуши, а он је звао Флојда из свег гласа. Покушао је да рукама сакри је лице и учинио је још неколико корака али се онда онесвестио.

Пробудио се код куће у својој постељи. Ноге су му биле у завојима натопљеним зејтином. Покушао је да се покрене али страховити бол га је натерао да зајауче.

Када се сетио Флојда покушао је да се дигне. Али све је било доцкан јер је он био погинуо у пожару.

Глен је недељама лежао беспомоћан у постељи. Десна нога му је била искривљена и лекари су мислили да никад више неће моћи да хода. О трчању наравно није могло ни да се говори Глен је лежао и плакао.

Најзад су му лекари скинули завоје. Родитељи су му помогли да се дигне али када је покушао да се ослони на десну ногу она није досезала до пода, била је краћа за читава два сантиметра, а лева се подавила под његовом тежином. Остале су као помоћ једино штаке, и он их је узео да би бар некако могао да хода.

Када је први пут изишао из куће око њега се скупила гомила деце. Многи се још сећају како је болно загризао доњу усну и како су му на очи навреле сузе, али је ипак рекао:

— Добро сам трчао и још то знам. Чекајте само, даћу вам прилике да се у то уверите.

Глену је требало дуго времена да испуни своје обећање. Имао је већ једанаест година када је оставио штаке. Могао је полако да покреће десну ногу која му је дотле била укрућена. А после две године успео је и потпуно да је исправи.

— Сваке вечери пре спавања и сваког јутра чим бих устао правио сам бескрајне и врло болне вежбе. Прво су ми при томе помагали отац и мајка, а затим сам покушавао сам. То мучење трајало је сатима али жеља да опет станем на своје ноге била је јача од сваког бола.

— Како ме је страховито болео сваки корак! А онда једног дана, када ме је сувише јако заболело, помислио сам да ме нога не може болети више ни ако покушам да трчим. И онда се десило чудо: када сам брзо померао ноге, иако је то више личило на скакутање него на трчање, бол је нестао. У току следећих пет-шест година ретко сам кад ишао лаганим кораком више од стотинак метара, јер сам готово увек трчкарао.

Стална гимнастика и масажа су ојачали мишиће и повређене живце на Гленовим ногама и он је из године у годину све спретније трчао. А како су га ноге мање болеле када би то радио он се постепено развио у првокласног тркача. После извесног времена запослио се а поред тога учио и школу.

Нешто пред матуру учествовао је на тркама које је организовала његова школа. Како спринт не захтева сувише велики напор већ само велику вештину и тактику он је почео да постиже одличне резултате. Из школског клуба прешао је у један већи и једног дана је на запрепашћење свих оних који су знали његову историју постигао велики успех — претрчао је 1600 метара за 4 минута и 30 секунди иако још није имао двадесет година.

Неколико година касније он је постигао светски рекорд на 1600 метара, за 4 минута и 6 и 4/5 секунде. Сви који су видели како добија победнички венац бурним овацијама су изразили своје одушевљење и дивљење према дечаку за кога су лекари рекли да никада више неће моћи ни да хода.

ПОРОДИЦА — ФУДБАЛСКА ЕКИПА

У Луксембургу игра на фудбалским такмичењима момчад под именом „Монд-екипа“. Велики број гледалаца увек са интересовањем прати игру ове екипе која се састоји само од чланова породице Монд. Капитен екипе је шеф породице Емил Монд који има 59 година, а најмлађем члану дечаку Полу сада је само 13 година.

Утицај климе

За непуна 24 часа шведски тркач на средње стазе Ден Варн прошао је кроз температуру која је варирала 40 степени.

— Било је 8 степени испод нуле кад сам ушао у авион у Гетеборгу а 32 изнад нуле кад сам изашао у Сао Паолу да бих учествовао на познатим ноћним тркама, — каже Варн. — Сматрам да је врућина била главни узрок што нисам добио трку ја, већ Аргентинац Суарез који је на ту климу научио.

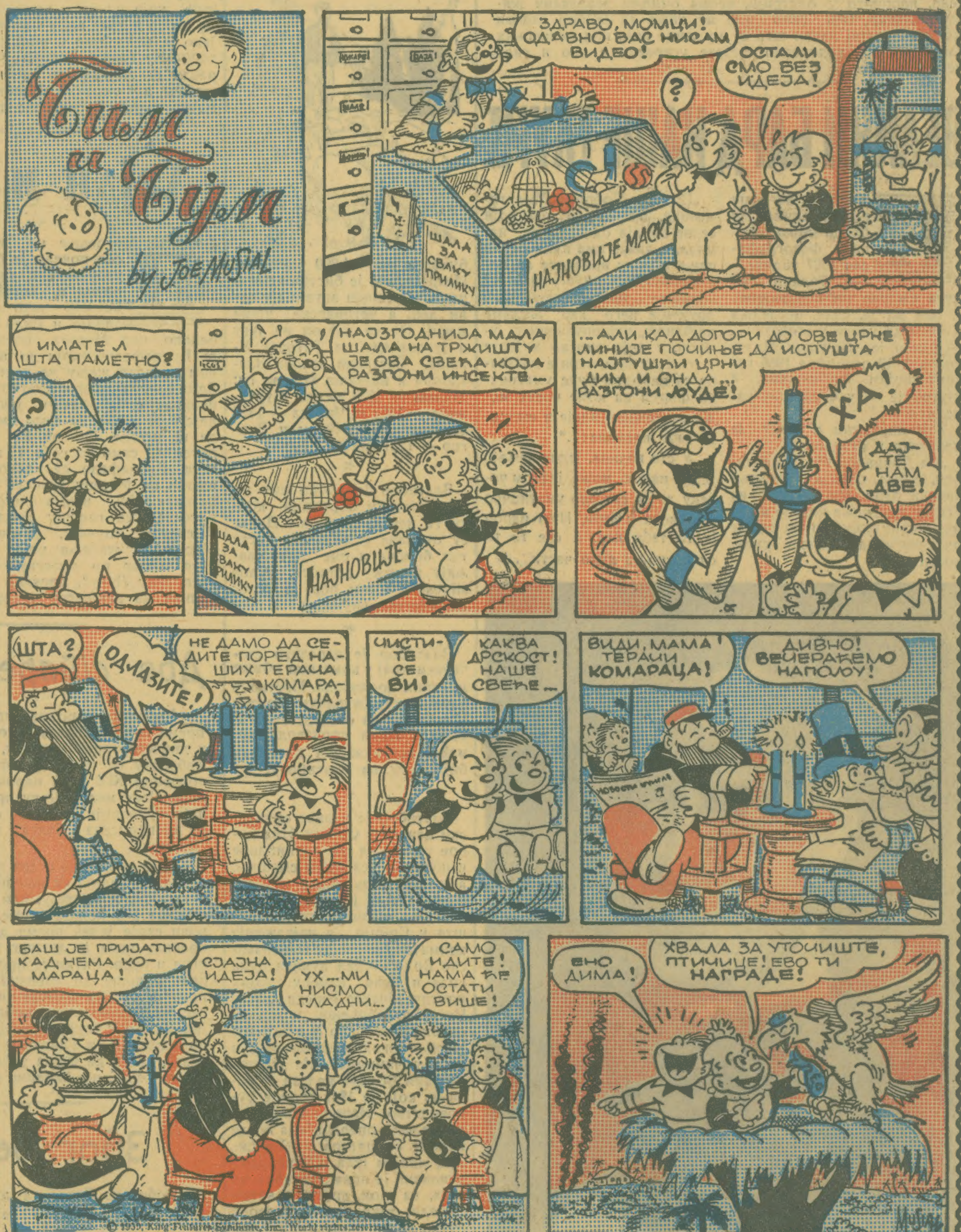
ПАТУЉАСТИ РАКЕТНИ МОТОР

Једна истраживачка група Технолошког института у Хобокену, у држави Њу Џерси, успела је да конструише најмањи ракетни мотор. Његова величина је равна палцу човекове руке.

Заштитни каиш

Стручњаци за друмски саобраћај измислили су специални каиш којим се возач везује за седиште да би био обезбеђен од разних потреса. Захваљујући њему возач остаје у непромењеном положају чак и кад је принуђен да нагло укочи при великој брзини. Један Швеђанин који је имао овај заштитни каиш када је брзином од 80 километара налетео на кола која су ишла 100 километара на сат. Заштитни каиш је задржао возача прикованог за седиште.

Аутомобилски клуб Швајцарске јавно је приказао ситуацију судара — помоћу лутке смештене у колима: возач приликом изненадног кочења не удара главом и горњим делом тела у каросерају, већ остаје на свом седишту.

АТОМСКА ДОСАДА

Тек што су прорадиле прве атомске централе у свету а већ се говори о извесним њиховим недостацима. Запажено је да људи запослени у овим централама осећају тежак душевни замор и безвољност при раду, па су психолози морали да притекну у помоћ. Као прву меру предложили су да службеници атомских централа не раде само на једном радном месту, рецимо надгледају бројчаник, већ да у току дана мењају посао. Друга препорука је у томе да се одељења за службенике не праве велика као дворане у којима се човек осећа безнадежно усамљен, већ као мање, угодно обојене и удешене одаје.

СИТНО...

У Ливерпулу је инсталирана машина која ће за један минут моћи да избацује 200 пакета шећера у кесама од једног килограма.

*

Недавна статистика спроведена у Француској показује да њени грађани троше 45% свог буџета на исхрану.

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

СТРАДИВАРИЈУС У СВОЈОЈ РАДИОНИЦИ

Између дана када је неолитски човек први пут произвео звук на растегнутој кожи животињског трбуха и садашњих концертних виолина лежи скала читаве цивилизације, целокупна историја човека и музике.

Само неколико предмета које је направила људска рука било је тако ревносно и истрајно проучавано као виолина. Њен најранији предак вероватно је била примитивна лаута: на корњачиној љуштури или половини љуске кокосовог ораха разапињала се кожа од животињског трбуха. Претпоставља се да је најранији гудачки инструмент био раванастрон, који је изумео легендарни цејлонски краљ Равана. По типу инструмент личи на двожични бањо и старе кинеске и бедуинске инструменте још и сада у употреби.

После неколико миленијума, дефинитивна еволуција виолине вероватно је започела за време доцнијих египатских династија.

Први пљоснати инструменти су римске фидикуле и персиске гитаре. Обе су се појавил: за време каснијег римског царства. Китаре је постала далеки предак данашње гитаре, а фидикула је еволуирала у пофранцужену витулу, у вигеле Карла Великог, фиедел краља Ота и англосаксонски фидел Алфреда Великог.

Најпопуларнији је био ребек, трожично ћемане у облику половине крушке са заглађеном ручицом, које су Мавари пренели у Шпанију 711 године. Рабаб, како су Маври називали овај инструмент, потиче од примитивне лауте. Међутим, његова популарност није била дуга — због шкрипавог звука. Као озбиљна супарница појавила се у X веку виола умногоме слична модерној виолини. Имала је шест жица, дугу ручицу и знатно мекши звук од ребека. Када се у XIII веку појавило и гудало од коњске длаке, виола је преовладала над ребеком и фиделом и изродила читаву породицу виола — од малих сопранина до контрабаса.

РЕТКА СЛИКА ПАГАНИНИЈА

ПРИМЕРАК ИЗРЕЗБАРЕНЕ ВИОЛИНЕ ИЗ ПАРМЕ, XVI ВЕК

Велики мајстори

Виола је владала до око 1430 године када се појавио један мањи инструмент са три жице: деликатније уобличено мало пољско ћемане (Polnische kleine geige) које су Италијани одмах прихватили као „viola da braccia senza tasti". Французи су му дали провансалско име „виолон", а 1551 године Италијани су му додали још једну жицу и прекрстили га у „виолино".

АНТОНИО ВИВАЛДИ

Између поборника виоле и виолине настао је огорчен рат, који се ипак завршио коначним тријумфом виолине нарочито када је славни мајстор Гашпаро да Сало из Брешије доказао њене нежније и умилније звуке. Да Сало је за прављење виолине користио тврђе дрво, виши мост и затегнутије жице и показао да се на оваквом инструменту, ужљебљеном између кључњаче и браде, може добро свирати, док се виола држала међу коленима.

ПЕРСИСКА ГИТАРА — ДАЛЕКИ ПРЕДАК ВИОЛИНЕ

Први међу великим градитељима виолина био је Андреа Амати који је у Кремони засновао праву „династију". Најстарија виолина коју је он направио а која и данас постоји јесте једна „виолина пиколино" из 1564 године.

Још талентованији је био Андреов унук Николо Амати, коме се приписују неке од најделикатнијих Амати-виолина. Он је истовремено био учитељ двојице других чувених градитеља: Андреа Гварнерија и Антонија Страдиваријуса.

Многи верују да је највећи од свих мајстора био Страдиваријус. Рођен вероватно 1644 године, он је почео да прави своје виолине око 1666 године, како је утврђено према његовом најранијем познатом делу. Наредних 20 година провео је у усавршавању раније направљених виолина.

Још више је усавршио свој дотадашњи модел око 1684, али најбоље његове виолине потичу после 1700 године. Страдиваријус је, колико је познато, направио 1116 инструмената, међу којима 540 виолина, 12 виола и 50 чела.

Из Италије се ова уметност проширила и у друге земље. Баварски град Митенвалд постао је немачки виолински центар. Израда виолина припадала је углавном тада познатим породицама Штајнер, Клоц и Хорнштајнер. Француски планински град Вилом постао је чувен по изради јевтиних виолина.

Велики музичари

Први међу великим виолинским виртуозима-композиторима био је Венецијанац Андреа Габриели. Доцније, у XVII и XVIII веку, Арканђело Корели је постао познат као оснивач модерне гудачке технике, нарочито по свом елегантном стилу који је карактерисао виртуозе тог доба. Од ових великих композитора највећи је био Антонио Вивалди.

Постоји једна стара празноверица да име мајстора на виолини уноси у њу душу што је довело до веровања да су неке виолине живе. Сличност виолине и женског гласа потстакла је једног реформисту XVIII века да виолину назове „супругом ђавола".

У XIX веку виолински фолклор је био усретсређен око цигана, који су били познати по својој јецавој музици. Говорило се да они своју мрачну силу спроводе кроз виолину. Славни шпански виртуоз Пабло Сарасате сматран је циганином због свог добро познатог „Zigeunerweisen".

Међу најславнијим виолинистима био је свакако Италијански композитор-виртуоз Николо Паганини. Висок, танак и мртвачки блед, Паганини је увео после Ђузепе Тартинија највећу новост у техници свирања. Његов „пицикато", запињање жица прстима, и распон од три октаве на Г-жици, запањивали су публику. Почели су да га називају сатаном.

И после његове смрти од рака у грлу, још много година се веровало да је Паганини сахрањен испод неког непознатог раскршћа с коцем прободеним кроз срце, јер је ђаво имао коначно право на његову душу.

ПОРОДИЦА ВИОЛИНА: ВИОЛОНЧЕЛО, ПОШЕТА, ВИОЛИНА И ВИОЛА ДА ГАМБА

Компас за посаду вештачких сателита

За будуће вештачке сателите који ће имати посаду већ су конструисани многобројни инструменти међу којима и нека врста компаса који ће посади сателита омогућити да у сваком тренутку зна над којим се делом Земље налази. Та прецизна справа састоји се од минијатурног глобуса који претставља Земљу а окреће у правцу супротном од оног у коме се окреће сателит. Сам сателит, пак, претставља непомична лоптица. Фиксирањем лоптице на малом екрану, будући астронаути ће моћи лако да одреде положај свог свемирског брода над површином Земље.

ЕЛЕКТРОНСКИ ЗАВАРИВАЧ

У Западној Немачкој начињен је апарат за електронско заваривање помоћу кога је могућно заваривати метале с веома високом тачком топљења. Овај апарат намењен је изградњи свемирских летилица које се праве од веома отпорних легура и метала. Помоћу новог метода електронског заваривања стручњаци су успели да заваре керамичке делове с тунгстеном који је познат по својој високој тачки топљења, као и најтање металне плоче. Читав поступак потпуно је механизован и њиме се управља с једног места одакле техничар има, захваљујући телевизиском екрану и специјалном микроскопу, потпуну контролу процеса.

Лоше израчунао

Један стручњак за дуван из Француске дошао је на оригиналну идеју: да се направе и пусте у продају цигарете дуге 25 сантиметара. Назвао их је „гигант". На ово су га побудили нервозни гледаоци утакмица који су сваки час палили цигарете. Мислио је да ће ове трајати бар цело једно полувреме. Али, преварио се. Занети навијачи, овим дугим цигаретама палили су шешире или одела онима испред себе.

Немирне воде Нила

У срцу Африке, недалеко од једног сасвим малог извора, налази се табла на којој пише на латинском: „Kaput Nili meridijanisimum" — најнижа тачка Нила. Из близине језера Тангањике на 2.000 метара висине, у Руанда Урунди, једна кап воде која изиђе из овог извора има да превали најдужи пут на свету. Отстојање од тог места до Дамијете, на обали Средоземног Мора, износи 6.700 километара. А пошто живот тридесетак милиона људи зависи од Нила, свака кап је од веома велике вредности.

Ова легендарна река има своју причу. Нил је први пут ушао у писану историју пре 7.000 година а његов водостај код Каира редовно се бележи од 641 године. Кад почне да надолази, стари Египћани су, столећима, бацали у његове таласе своје најлепше кћери само да би га умилостивили.

Ко год је испитивао ову афричку реку или је њоме пловио, говорио је о њој као о живом бићу. Она тече нарочито ојачана од Картума, у Судану, где се спајају воде Белог и Плавог Нила. Пошто крене од мајушног извора, Бели Нил ће прво прећи 700 километара и увећан многобројним притокама, улиће се у језеро Викторија, друго по величини у свету. Пошто га напусти, Белом Нилу преостаје пут од 5.600 километара до средоземне обале. Али, тек што је изишао из загрљаја једног језера, пада у друго, језеро Киога, широку и мочварну област у којој мора да лута док нађе излаз. Убрзо после мочваре, Нил пада преко Марчисонових водопада, високих 43 метра, у дубок теснац, широк свега 6 и по метара, у коме се пени и кува као ниједна река на свету. Одатле наставља мирним током до границе Судана. На дужини од 270 километара, путник доживљава незаборавну пловидбу бродом са кога се на обалама виде крда слонова, многобројни лавови, биволи, носорози и друга крупна афричка дивљач. Вода је пуна крокодила, нилских коња, пеликана и фламинга све до границе Урунде и Судана.

У најзаосталијем делу Етиопије, на висини од 2.750 метара, извире један поточић који ће убрзо да нестане у језеру Тана. Уствари, ово језеро је прави извор Плавог Нила, као што је Викторија извор Белог Нила. И док се Бели Нил релативно брзо котрља кроз равничарске саване, његов сабрат се стропоштава на дно огромног кањона чије стене и од по 1.370 метара прате реку на дужини од 500 километара. Тај велики базен, од око 300.000 квадратних километара, готово је ненасељен и потпуно непознат. Још се нико није пробио Плавим Нилом до језера Тана, ни чуном ни пешке, и свакако да тај подухват никоме неће поћи за руком. Ипак ћемо ускоро моћи да се упознамо са рељефима ове области, јер једна група специјалиста за снимање из авиона сада врши фотографисање терена са висине од 9.000 метара. До јуна 1960 године посао ће бити завршен.

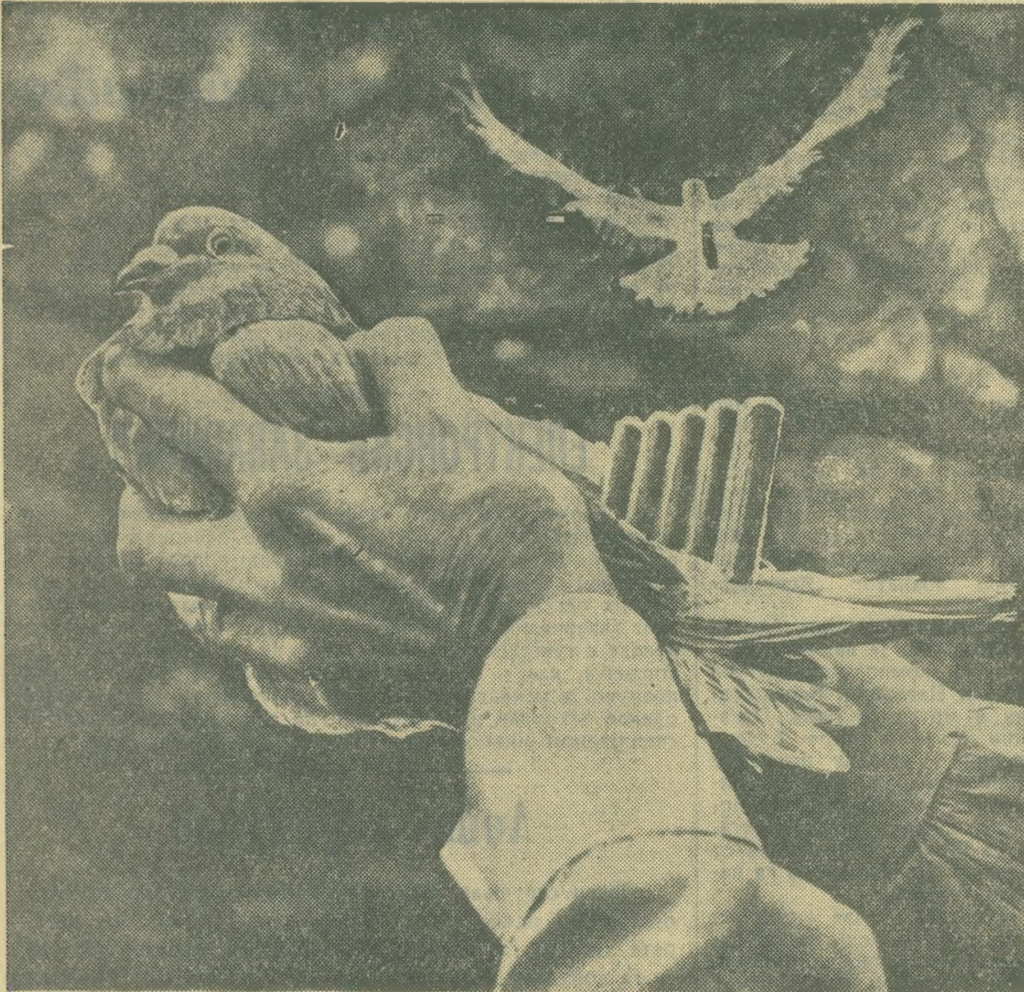
Живот становништва кроз чије земље пролази Нил потпуно је зависан од ове реке, јер су области сушне. Шта значи афричка суша показаће нам следећи пример. Ако у Јужном Египту ставимо на земљу једну обичну шољу, биће потребно 60 година да се она напуни водом; наравно, под претпоставком да вода не испарава. Зато није чудо што 95% египатског становништва и 97% обрадиве земље лежи на обалама Нила.

Због велике зависности од ове реке некадашњи становници Африке су у њој гледали божанство. А њене воде су биле двоструко немирне: плавиле су земљу и уносиле раздор међу народе. Столећима је постојала бојазан једних да им други не одведу воду на другу страну што би значило смрт за све оне који насељавају обале према ушћу. Али наше столеће је решило вековне распре и уцене. Независне афричке државе обавезале су се добровољним уговорима да неће чинити ништа што би шкодило привреди друге земље. И тако уговори, водојаже и регулације корита све више укроћују древну реку чије воде неће више бити немирне.

СВИМА ЈЕ ПОЗНАТО, АЛИ...

Свима је познато колико је сунце неопходно за човеково здравље, али веома је мало њих који знају колико може да буде штетно недовољно електрично осветљење, како за физичку снагу тако и за дух човека. Они који ради штедње употребљавају слабе електричне сијалице најчешће су изложени повременим главобољама.

Прикупљањем података у Америци сазнало се да већина људи у САД користи само трећину електричног осветљења које је њиховим очима потребно. Према мишљењу специјалиста, на сваких десет квадратних метара потребна је сијалица од 100 вати. Ако је просторија већа, боље је употребити две, три и више сијалица него једну која има два или три пута већу снагу. Израчунато је чак и колико је осветљење потребно при разним делатностима. Например, да се осветли један писаћи сто потребна је сијалица од 100 вати. У кујни је потребно имати 70 вати, за бријање довољна је јачина од 50 вати. Ако се при куповини сијалица води рачуна о хигијенским условима, човек ће се после рада осећати мање уморан и продужиће здравље и век својим очним живцима.

ГОЛУБОВИ ЗВИЖДАЧИ

Проналазачки дух старих Кинеза нашао је начина да још пре 500 година обезбеди брзу и сигурну службу везе и слања хитне поште из једног центра велике државе у други. Таква поштанска веза је у северној покрајини Кине Манџурији била поверена голубовима који су своју дужност обављали непогрешиво. Једину озбиљну препреку њиховој савесности и пожртвованости претстављали су копци и соколови који су их често нападали и десетковали.

Али и у борби против таквих ваздушних пирата Манџурци су се снашли. Конструисали су нарочите пиштаљке, веома лагане — од минијатурних дулека које су веште занатлије причвршћивале за цеви од бамбусове трске а затим на реп голубова. Да би дулеци добили нарочити облик гајени су у калупима од иловаче. Опремљени таквим пиштаљкама голубови су за време летења производили продорну писку која је њихове опасне непријатеље нагонила у бекство. Овај духовити изум неколико векова је коришћен у Кини.

Највећу збирку тих необичних пиштаљки за голубове-писмоноше има амерички новинар Џемс Хоув који их је прикупљао у току пет година док је као дописник Асошиетед-преса био у Пекингу. Он располаже са 75 разних пиштаљки које су причвршћиване голубовима разних величина и у разним приликама. Тајну производње ових пиштаљки која се преносила с колена на колено, знало је само неколико кинеских породица из околине Пекинга. Пошто су потомци ових породица изумрли необични начини производње ових пиштаљки заувек ће остати тајна.

Наш пријатељ јеж

Са пролећем буде се и јежеви. Већ су почели да граде гнезда испод шибља или у рупама где наносе лишће и сламу. Кад мало више отопли доћи ће на свет први младунци, сасвим бели и слепи, са бодљама које су мекане и положене уназад. Једна породица јежева добија годишње од три до седам младих.

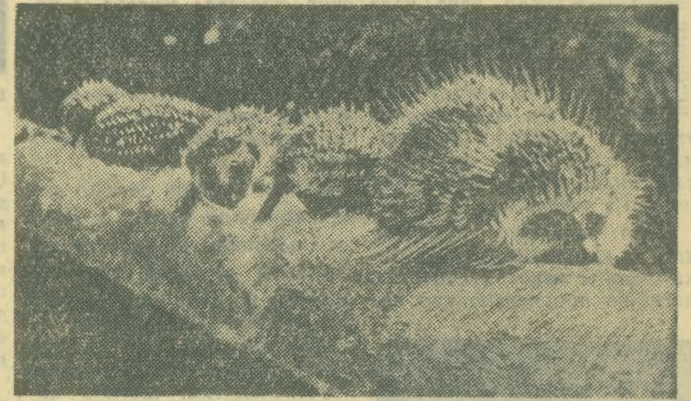
Врло бојажљив, јеж се углавном не виђа дању. Он полази да тражи храну кад падне мрак. Његови највећи непријатељи су лисица и пас, али они су довољно мудри да га нападају врло обазриво, јер слуте опасност од његових бодљи.

Његов непријатељ је и змија, али змијин отров на јежа нема никакво дејство. Ујед отровнице лишава живота сисара који је од јежа и 30 пута тежи, али на његов организам не утиче уопште. Слично је са прахом бубе кантариде. Ако се тај прах стави у храну мачки или псу, изазива у њиховом стомаку веома велике болове. Јежу можете ставити у храну макако велику количину опијума, арсеника и других отрова па му се ипак неће ништа догодити.

Немачки биолог Ленц описао је занимљиву борбу између јежа и змије.

„Док је женка чувала јежиће, пише Ленц, бацио сам у њен сандук једну велику отровницу која је два дана пре тога убила једног миша. Женка је више њухом него очима осетила непријатеља. Покренула се с места, пришла змији и лагано је оњушила од врха репа до главе а нарочито је добро омирисала њену чељуст. Отровница је засиктала и више пута је ујела за њушку и за усну. Као да жели да омаловажи ове безопасне нападе, јежица је олизала задобијене ране, а змија није престала с нападима па ју је ујела и за језик. Међутим, ова је и даље мирно њушила свог нападача и чак је неколико пута лизнула змијино тело. А онда је шчепала гмизавца за главу и дуго му ломила чељуст, па затим процепила отровне жлезде и отпузила младунцима тек пошто је појела један део непријатеља који јој је задао небројене ране.“

Кад се младунци излегу, шетају по гнезду идући један за другим као караван камила. Прво младунче увек држи зубићима мајку за реп, а остали пузе иза њега.

Модернизовао се

На слици је сеоски свирач са шаргијом, неком врстом тамбуре, из северне Босне недалеко од Тузле. На свадбама и другим свечаностима у селима он забавља свет. Али и он се „модернизовао“ — направио је футролу за своју шаргију.

Да ли знате?

БАТЕРИСКА лампа у устима

Ова лака и мала батериска лампа која може да се пали и гаси зубима одлично служи механичарима, електротехничарима, рибарима и сваком који мора у мраку да ради са обе руке. Светлост лампе не пада у очи и не засењује онога који је употребљава.

ЖИВ РОДЕНОВ МОДЕЛ

Антонио Нордоне рођен је 1877 године у једном малом италијанском селу. Кад му је било 14 година отишао је у Француску и у Лиону се запослио у некој фабрици. На послу је остао неколико година, а затим отишао у Париз. Тамо је срео свог стрица који је служио као модел сликарима на Монпарнасу. У то време сви добри модели били су Италијани и његов стриц је позирао у многим атељеима. Када је 1897 године Роден тражио модел за своју чувену скулптуру „Пољубац" изабрао је баш Антониа Нордона. Касније је он позирао Родену и за статуу Балзака.

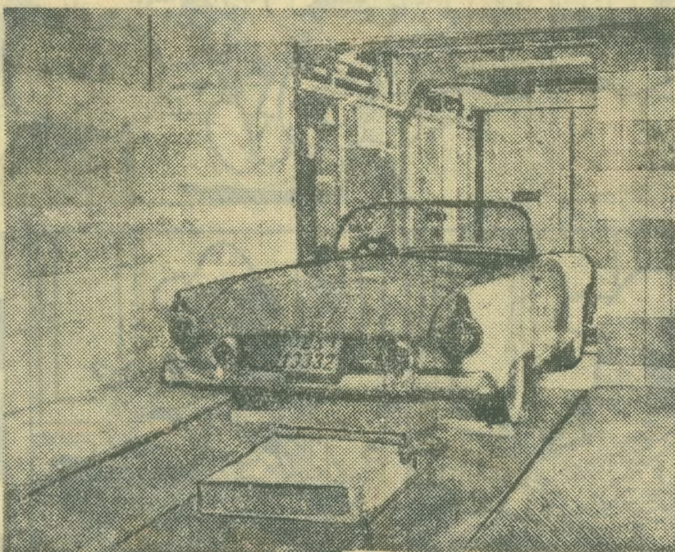
Данас он живи у Вилжуифу у предграђу Париза, али иако је већ зашао у дубоке године и даље обавља свој позив.

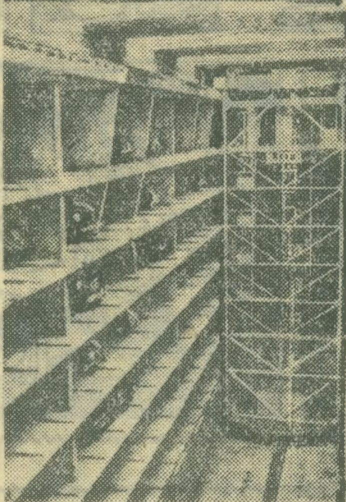
СЕДИШТЕ ЗА ОНЕ КОЈИ МНОГО СТОЈЕ

Да би помогла многобројним радницима који су принуђени да стоје преко целог дана, једна француска фирма произвела је неку врсту седишта-подупирача. Захваљујући „жирафи" како је ово седиште названо, цртачи, хемичари, људи који раде за машинама, планери и контролори, продавци, касири и остали чији посао изискује непрекидно стајање могу убудуће да одмарају ноге не напуштајући рад. „Седиште" им пружа известан ослонац, јер је тежина тела распоређена на три места: седиште и две ноге. Покретљиво је — може да се помера, спушта и диже. Његово подножје са баластом обложено широким ребрастим каучуком, даје изванредну сигурност.

Први облакодер у Паризу

Док се Американци одричу даље изградње облакодера, они се све више граде са ове стране Атлантика. Направљен је план за два огромна здања у Паризу: облакодер на Монпарнасу био би висок 183 метра и имао 50 спратова, а другом, одређеном за министарство одбране, још димензије нису познате. Пошто је станица Монпарнас дотрајала, биће срушена да би се добио нов слободан простор.

Аутоматизована гаража — чудо технике

Један једини службеник може у модерној гаражи у Базелу у Швајцарској да паркира и врати 400 аутомобила за 65 минута и то да не устане са свог седишта. Његов посао се састоји једино у томе да притиска дугмад у контролној соби гараже где су сви уређаји електронски. Све остало раде машине и то лакше, брже, прецизније и са више пажње него што би особље радило. Одједном може да прими девет кола и исто толико да врати. Кад возач увезе кола два електронска ока сниме њихову дужину, ширину и висину, а службеник одреди преграду за те димензије. Возач добије карту и навезе кола на елеватор, изиђе из њих и јави да је готово. Машина одвезе кола на означени спрат и у одређену преграду. За тачно 59 секунди елеватор паркира кола а друга врати другом возачу.

Путокази

У планинама Харца у Немачкој направљени су за аутомобилисте путокази. Од великих возних паркова одакле се колима полази, путокази означавају: плави да ће се путник ако пође тим правцем из шетње вратити на место поласка за један сат, жути — за два, а црвени — за три часа.

Професор

Норберта Винера, професора математике на Технолошком институту у Масачусетсу, док је пролазио једно поподне парком института зауставио је неки студент с молбом да му објасни неки математички проблем. Професор врло љубазно одговори на питање, али и он сам запита студента:

— Молим вас, да ли знате из ког сам правца долазио у тренутку кад сте ме срели?

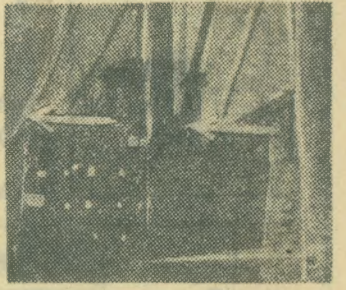
— Одавде, господине, — одговори студент показујући руком.

— Одлично, — промрмља професор, — значи да сам се враћао с ручка.

Имаће прилике

Други интернационални конгрес библиотекара јавних музичких библиотека одржаће се од 5 до 10 септембра ове године. На конгресу ће се дискутовати о раду музичких библиотека целог света. Учесници конгреса ће имати прилике да посете библиотеке у Бохуму, Есену, Келну и Крефелду.

ЗНАК ЗА ОКРЕТАЊЕ БРОДА

Осветљене стрелице на мосту брода показују као и звуци сирене на коју страну се брод окреће. Овај систем начињен је у Холандији а сада се испробава и у САД.

Највећа

Највећу мешалицу за бетон израдила је немачка фирма из Есена. Висока 16 метара мешалица је потпуно аутоматизована и даје 90 кубних метара готовог бетона на час. Ова количина је довољна да испуни 25 специјалних камиона и да редовно снабдева бродоградилишта удаљена и до 20 километара. Конструктори ове мешалице намеравају да израде једну још већу—кулу за мешање која би имала капацитет од 160 кубних метара на час.

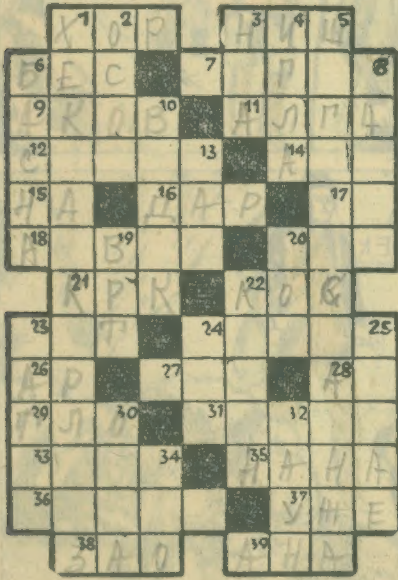
И ДРУГИМ...

Нови одељак института Макс-Планк за физику и астронаутику недавно је отворен у Минхену. Имаће 300 сарадника који ће се бавити не само истраживањима у области нуклеарне физике, већ такође и филозофијом, физиком, математиком, астрофизиком, хемијом и применом модерне технике. Институт Макс — Планк је био разрушен за време рата а поново је обновљен 1949 у Гетингену.

Водоравно: 1) певачко друштво; 3) град у Србији; 6) јарост; 7) врста дрвета; 9) стара мера за течност; 11) водена биљка; 12) прича у сликама; 14) град у Француској; 15) свеза; 16) поклон; 17) иницијали аутора спева „Смрт Смаил-аге Ченгића"; 18) један хемиски елемент; 20) област на Сицилији; 21) место на Јадрану; 22) птица певачица; 23) језеро у Ирској; 24) личност из Дизнијевих стрипова; 26) мера за површину; 27) свеза; 28) хемиски знак за сребро; 29) земљиште; 31) врста дрвета; 33) опера од Вердија; 35) роман Е. Золе; 36) шпански књижевник („Крваве свадбе"); 37) конопац; 38) опак; 39) женско име.

Усправно: 1) име и презиме француског композитора (19 век); 2) место на Цресу; 3) врста грожђа; 4) део шиваћег прибора; 5) роман од Балзака; 6) књижевни састав у коме животиње персонифицирају људе; 8) повез око феса код муслимана; 10) северноамерички филмски редитељ („Рат и мир"); 13) бог стада код старих Грка; 19) луг; 20) бог ветра код старих Грка; 22) совјетски шаховски велемајстор; 23) област у Јужноафричкој Унији; 25) род гуштера; 30) притока Балтичког Мора; 32) место у Хрватској; 34) свеза.

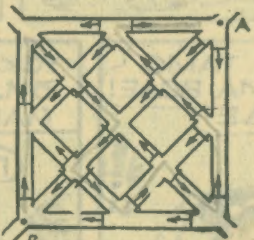
РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) Бар; 4) Лим; 7) Гибралтар; 10) ала; 11) Аре; 12 Н(аполеон) Б(онапарта); 13) так; 15) ак; 16) Гата; 18) Рума; 20) Орт; 21) Ена; 22) Ирска; 25) ата; 27) зло; 29) ара; 31) Верминтем; 34) рм; 35) Опа; 36) ћп; 37) Карл; 39) руке; 41) Ана; 42) Сар.

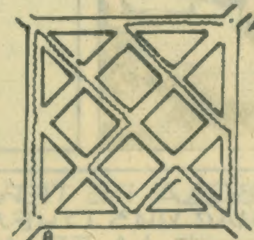
Усправно: 1) Билбао; 2) аба; 3) Р. Р.; 4) Л(аза) Л(азаревић); 5) Ита; 6) марама; 7) Ганг; 8) Ака; 9) река; 13) Татра; 14) Крека; 17) три; 19) Уна; 23) стрип; 24) Алеман; 26) срећка; 27) збрка; 28) ор; 29) аг; 30) ампер; 32) Мол; 33) нар; 38) ра; 40) ус.

ВОЖЊА БИЦИКЛОМ

Зоран много воли да вози бицикл. Само када не би постојали путеви којима се сме возити само у једном правцу! Како може, например, да дође од места В до А када знаци показују да се у другом правцу не сме ићи?

Минијатурна флота

Неколико љуски од ораха биће довољно да направите праву армаду. Ево на који начин:

Узмите орахове љуске, колико је год могућно боље и веће, један кромпир и палидрвца. Исеците парче кромпира и наместите га тачно на дно љуске. Оно ће послужити истовремено као претега и основа за велику катарку која ће бити обично палидрвце забодено у кромпир у средини лађице.

Парчетом жице пробушите малу рупу на шиљатом крају љуске од ораха. Удените у ову рупу друго парче шибице, имаћете хоризонталну катарку. Парче хартије залепљено на усправну и хоризонталну катарку даће вам једро.

Ставите лађу у воду и дувајте у њено једро. Направите више оваквих лађица и имаћете праву армаду.

За мале цртаче

И слона и жирафу лако ћете нацртати ако се придржавате горњих упутстава.

НАЂИТЕ ГА... ЗА 2 МИНУТА!

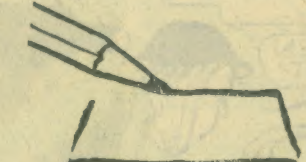
Јован, Зоран, Славко и Гордана седели су подједнако удаљени једно од другог за једним округлим столом. Онај који се налази десно од Јована није ни Зоран, ни Славко. Онај који је према Гордани није Славко. Ко је онда? Јован, Зоран или Славко?

Решење: Према Гордани несумњиво седи Зоран, — јер онај десно од Јована није ни Зоран ни Славко, то је значи Гордана. Дакле, Славко није насупрот Гордане. То онда мора да буде Зоран.

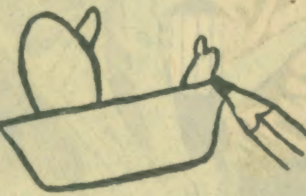
ТРИК СА ЧАШОМ

Да ли је могућно пуну чашу воде обрнути и носити? Потребно је до врха напунити чашу водом, затим једну поштанску карту чврсто ставити на горњу ивицу чаше и онда преко ње руку и затим све заједно окренути. Ако тада нагло извучете руку испод карте ова ће остати на чаши а вода неће истећи напоље. То је сасвим једноставно јер — у чаши нема нимало ваздуха а спољни ваздух притискује јаче карту него вода изнутра.

ЧАРОБНА ОЛОВКА

Цртати није нимало тешко: повуците једном овамо, једном онамо.

Мало право, мало криво.

Неколико потеза тамо-амо, и одједном — изгледа као да ту стоји собни кактус.

Још једна тачкица и један потез и ево једног човека који се купа.

... назив за конфете, разнобојне кружиће од хартије, талијанског је порекла. У почетку је та реч у Италији означавала ситне бонбоне и друге слаткише које је становништво за време карневала бацало с прозора и балкона на улице.

... прво гњурачко звоно начинио је, 1600 године, Франц Кеслер за радове на извлачењу товара и бродова „Непобедиве армаде", шпанске флоте настрадале крајем 15 века.

... за одржавање животних намирница које се лако кваре у Америци су однедавна почели да употребљавају лед справљен од стерилизоване воде и читавог низа антибиотика.

... уколико центар земљотреса лежи дубље у земљи, утолико се његово дејство осећа на већој површини.

... дивље хортензије, од којих су гајењем и укрштањем добијене баштенске врсте, расту у Америци и Источној и Јужној Азији.

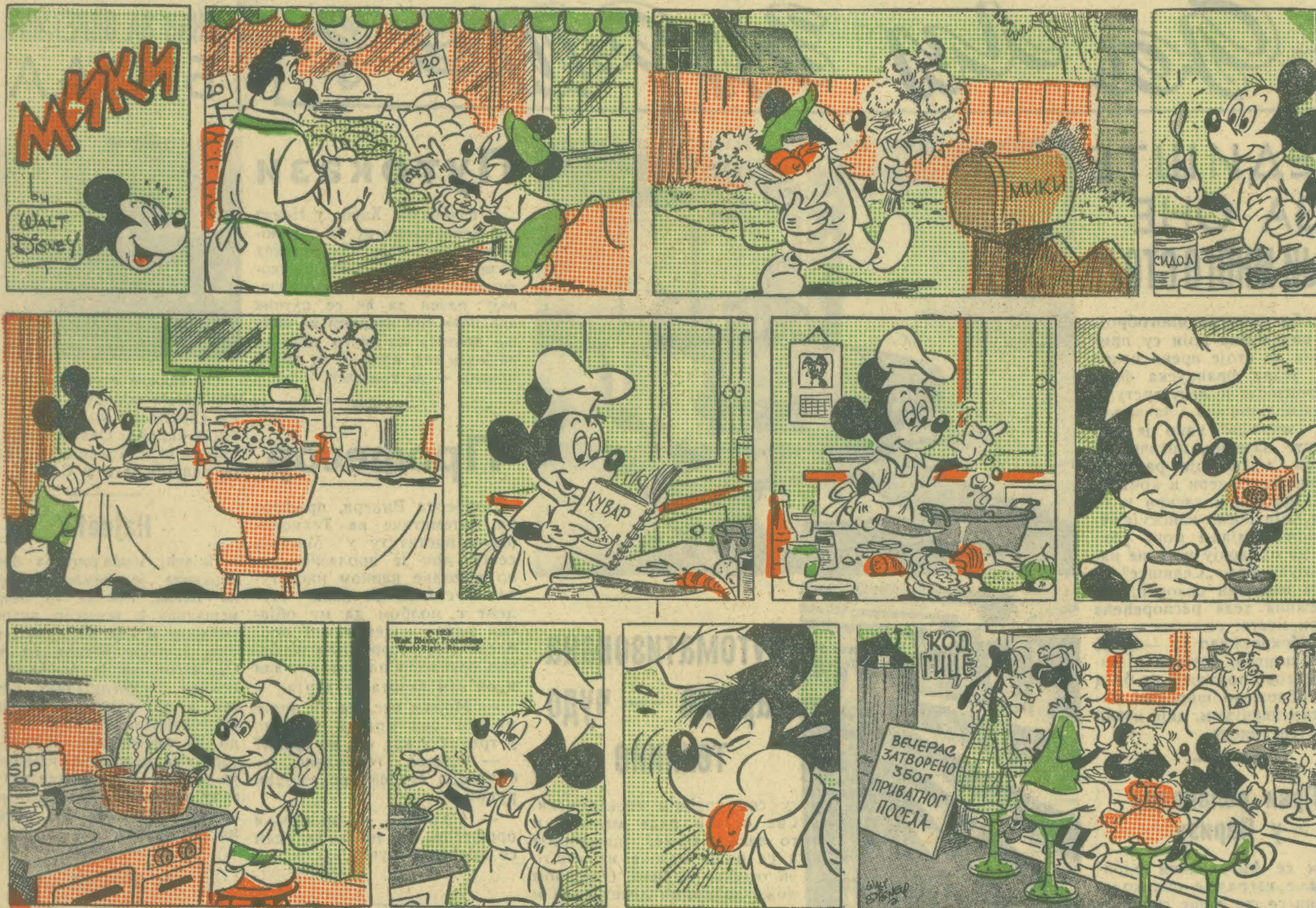
... термин „хормони" први пут је у медицини употребљен 1902 године.

... базилиск, гуштер који живи у Панами, може да трчи по води иако на ногама нема пловне кожице.

... плод дрвета манго веома је укусан. Међутим, од љуске тог плода на уснама се појаве болни пликови.

... град најчешће пада дању, између 12 и 18 часова, а ноћу веома ретко.

... на свету има око 5.000 разних сорти крушака.

ТАКОЂЕ

Завршетак је школске године и учитељ саветује ђацима шта да раде преко распуста. Поред осталог каже:

— Желим да се преко распуста добро проведете и о-

свежите, а пре свега волео бих да постанете и мало паметнији.

У име целог разреда зачуо се Гајин глас:

— Хвала лепо, и ми вама, учитељу.

ШТА БИ РАДИО

— Шта би ти, Перо Ждеро, радио када би добио главни згодитак на лутрији?

— Шта бих радио? Какво смешно питање?! Па не бих радио ништа док паре трају.

А ОНДА?

— Рајо, шта је Наполеон урадио када се попео на престо? — упитао га је учитељ.

Раја, који није био баш велики пријатељ историје, одговорио је мирно:

— Сео је на њега.

Шта је тектура?
Шта су навирци?
Шта је натурашћина?
Шта је потура?
Шта је Рисон?

ОДГОВОР:

ТЕКТУРА *је нова латинска реч и означава покривач, омот за списе. То је и назив за листић са исправком који се прилепи на погрешно место у тексту.*

НАВИРЦИ *су нека врста навлаке од вуне за стопала. Постављени су белом чојом око отвора. Облаче се преко чарапа. Уобичајени су у Далмацији.*

НАТУРАШЋИНА *је по народном веровању врста злих демонских бића која се јављају у облику различитих животиња. Чим их човек угледа треба од њих што брже да бежи, јер ако га случајно стигну и претекну, умреће за неколико дана. Обично се виђају ноћу, а често су и невидљива те се само чују како свирају и играју.*

ПОТУРА *је врста старог новца. Реч потиче од пољске речи pol — пол и wtory — други — полдруги, новац у вредности од 1½ гроша. Потура је у Мађарској вредела 1½ крајцару. Прављена је од бакра и била у промету и у нашим крајевима, нарочито у Хрватској и Славонији.*

РИСОН (Rhison) *је име данашњег Рисна у грчко-римско доба. Неки стари писци пишу да Рисон лежи на реци истог имена. По својој прилици они су сматрали Которски Залив за реку, зато што у јесен и узиму, кад су велике кише, вода тече као нека река из Рисанског и Которског Залива кроз теснац Вериге у Тиватски Залив.*

ПУТОВАЊЕ У СРЕДИШТЕ ЗЕМЉЕ

по ЖИЛУ ВЕРНУ

Одговорни уредник Стојиљко Стојиљковић Београд Македонска 31. — Издаје и штампа „Политика" штампарско-издавачко предузеће Београд, Македонска 31. Текући рачун број 101 707/1 82. Поштански фах 124. — Претплата за нашу земљу: годишња 900, полугодишња 450; за иностранство: годишња 1.200, полугод. 600 дин. Рукописи се не враћају.